

Doç. Dr. Hasan KAPLAN

*Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Hatay/TÜRKİYE
h1982kaplan@hotmail.com*
ORCID

**NÂBÎ'NİN BİLİNMEYEN BİR
MUAKKİBİ: SÜLEYMAN VE
ŞAİRİN NÂBÎ'YE NAZİRELERİ**

AN UNKNOWN FOLLOWER OF
NABI: SULEYMAN AND HIS
PARALLEL POEMS (NAZİRE in
Turkish) TO NABI

Makale Türü: Araştırma Makalesi	Article Information: Research Article
Yükleme Tarihi: 02.07.2020	Received Date: 02.07.2020
Kabul Tarihi: 14.09.2020	Accepted Date: 14.09.2020
Yayınlanma Tarihi: 31.10.2020	Date Published: 31.10.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Kaplan, Hasan, "Nâbî'nin Bilinmeyen Bir Muakkibi: Süleyman ve Şairin Nâbî'ye Nazireleri", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Sayı 13, Güz 2020, s. 176-211.

Kaplan, Hasan, "An Unknown Follower Of Nabi: Suleyman And His Parallel Poems (Nazire in Turkish) To Nabi", *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Volume 13, Fall 2020, p. 176-211.

[10.28981/hikmet.762816](https://doi.org/10.28981/hikmet.762816)

Doç. Dr. Hasan KAPLAN

**NÂBÎ'NİN BİLİNMEYEN BİR MUAKKİBİ: SÜLEYMÂN VE ŞAİRİN NÂBÎ'YE
NAZİRELERİ**

**AN UNKNOWN FOLLOWER OF NABI: SULEYMAN AND HIS PARALLEL POEMS
(NAZİRE in Turkish) TO NABI**

ÖZ

Nazire, en genel ve bilinen tanımıyla bir şairin, başka bir şairin şiirine çoğunlukla aynı vezin ve kafiyede -varsa redifte- yazdığı benzer şiirdir. Divanlardaki nazire şiirlerin oranına bakıldığında, klasik Türk edebiyatına nazire edebiyatı denilebilir. Edebiyatımızda belli şairlerin ve şiirlerin etrafında oluşmuş nazire halkalarından bahsetmek mümkündür. Bilhassa büyük şairler ve şiirleri her dönemde tanzir edilmiştir. Bu isimlerden biri de Nâbî'dir. Nâbî, etrafında geniş bir etkilenme ve nazire halkası oluşturmuş; ekol sahibi bir şairdir. Klasik Türk edebiyatında düşünce ve nasihat merkezli şiir anlayışının, başka bir deyişle hikemî şiirin en önemli temsilcisi olan Nâbî, birçok şaire model olmuştur. Bu isimlerden biri de biyografik kaynaklarda ismi geçmeyen ve şiirlerinde mahlas kullanmayan Süleymân'dır.

Divan'ından hareketle 17. yüzyıl şairlerinden biri olduğunu düşündüğümüz Süleymân; Nef'î (ö. 1635), Vecdî (ö. 1661), Nâ'îlî (ö. 1666), Mezâkî (ö. 1676), 'Abdî Paşa (ö. 1691) gibi isimlere nazire yazmıştır. Ancak o, en fazla Nâbî'nin şiirlerini tanzir etmiştir. Şairin 68 gazelinden 15'i Nâbî'ye naziredir. Süleymân'ın Divan'ı Mısır Millî Kütüphanesi Talat 159'da bulunmaktadır. Katalogda Koca Derviş Paşa (ö. 1603) adına kayıtlı olan bu nüshada şairin kaside nazım şekliyle yazdığı 6 şiir, 1 terci-bent, 68 gazel, 150 rubai ve 12 müfret yer almaktadır. Bu çalışmada hem Süleymân hakkında bilgi verilmiş hem de şairin Nâbî'ye olan nazireleri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Süleymân'ın Nâbî'nin âşikane gazellerine nazire yazan Nâbî muakkibi bir şair olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Nâbî, Süleymân, nazire, hikemî üslup, klasik Türk edebiyatı.

ABSTRACT

In its most general and known definition, parallel poem (Nazire in Turkish) is a similar poem written by another poet mostly in the same prosody (vezin in Turkish) and rhyme (kafiye in Turkish) - if any in repeated voice/word after the rhyme (redif in Turkish). Considering the proportion of parallel poems in the divans, classical Turkish literature can be called as parallel poem literature. It is possible to talk about parallel poem circles formed around certain poets and poems in Turkish literature. Especially great poets and their poems are held up as an example in every period. One of them is Nabi. Nabi is a school-owned poet who has a wide influence and parallel poem circle around him. Nabi, the most important representative of intellections of thought and advice centred poetry -in other words erudite/wise poets- in classical Turkish literature, became a model for many poets. One of these names is Suleyman, not mentioned in biographical sources and not using pseudonym in his poems.

Based on his Divan, Suleyman, who we think that he is one of the 17th century poets, wrote parallel poems to the names such as Nefî (d. 1635), Vecdî (d. 1661), Nailî (d. 1666), Mezaki (d. 1676), Abdi Pasha (d. 1691). However, he mostly held up as an example the poems of Nabi. 15 of the 68 odes of the poet were parallel poem to Nabi. The Divan of Suleyman has been in the Egyptian National Library Talat 159. This copy -registered in the catalogue on behalf of "Koca Dervish Pasha" (d. 1603)- contains 6 poems, 1 terci-bent, 68 odes (gazel in Turkish), 150 rubaies (rubai in Turkish) and 12 couplets (müfret in Turkish) written by the poet in eulogium (kaside in Turkish) form. In this study, knowledge about Suleyman was given as well as parallel poems of the poet to Nabi were examined. As a result of the study, it was seen that Suleyman, who wrote to parallel poem to amorous odes of Nabi, was a follower poet of Nabi.

Keywords: Nabi, Suleyman, parallel poem, erudite/wise style, classical Turkish literature.

Gayretle çok cevân-ı hünermendi pîr ider

Tab'-ı bülendi eylese pîrâne-ser zuhûr (Kutlar Oğuz, e-kitap: 317)

Râşid (ö. 1735) de Sâmi gibi müstakil bir şiirde muakkibi olduğu Nâbî'yi methetmiştir. Şair, “Der-senâkârî-i Kıdvetü’ş-Şu’arâ Nâbî Efendi” başlıklı ve “suhan” redifli 57 beyitlik kasidesinin methiye bölümünde (47. beyte kadar) Nâbî'yi övmüştür⁴.

Seyyid Vehbî'nin (ö. 1736) Nâbî muakkibi bir şair olduğunu şairin hem kendisi söylemiş⁵ hem de bu durumu başka şairler dile getirmiştir⁶. Şair, bir beyitte açıkça gazelde tarzının Nâbî, kasidede Nef'î olduğunu söylemiştir⁷.

Gazelde Nâbî-i mu'ciz-beyânı anduraram

Kasidede revîş-i Nef'î-i füsûn-sâzı (Dikmen, 1991: 137)

Nâbî'yi birçok şiirinde zikreden Vehbî, tanzir ettiği bir şiirinin makta beytinde Nâbî'nin ruhunun, kendi şiirinin nazım kumaşını görmesi durumunda sayfanın siyahlığını/sayfadaki siyah noktaları Halep şehrinin limanı zannedeceğini söylemiştir. Şair, kendi şiirinin Nâbî'nin şiiriyle aynı dilde/seviyede olamayacağını, sözden söze fark vardır diyerek belirtmiştir.

Dir idi rûh-ı Nâbî görse Vehbî kâle-i nazmun

Sevâd-ı safhanı bendergeh-i şehir-i Haleb sandum (Dikmen, 1991: 609)

Nazm-ı Nâbî ile şi'rün olamaz yek-lehçe

Vehbiyâ fark var elbette suhandan suhana (Dikmen, 1991: 639)

Vehbî, bir gazelini açıkça onun gibi yazmaya çalışmış, onu erbâb-ı ma'rifetin tâze-edâ sahibi pîri olarak görmüştür⁸. Şair, Nâbî ve Sâbit'in aynı yılda vefat etmelerinden dolayı her ikisinin vefatına birden tarih düşürmüştür⁹. Vehbî, Nâbî'nin 2 gazel ve 1 kasidesini tahmis etmiştir. Divanını dahi tertip ederken Nâbî'yi örnek

⁴ Söz konusu kasidenin metni için bk. Günay, 2001: 222-226.

⁵ Aşağıdaki beyitte bu husus aşikârdır:

Vehbî nazımda Nâbîye hayrî'l-halef benem
İrs ile girdi zabtuma mülk-i sühanverî (Dikmen, 1991: 679)

⁶ Vehbî'nin bir şiirini tanzir eden Ziver (ö. 1761) naziresinde kendisinin nazım limanının Vehbî'sinin çok değerli malını görünce bunu, Halep şehrinin Nâbî'sinin atölyesinde dokunmuş bir elbise sandığını söyler (Kaplan, 2019: 109):

Görüp gîti-metâ'-ı Vehbî-i bendergeh-i nazmı
Nesîc-i kârgâh-ı Nâbî-i şehir-i Haleb sandım (Kaplan, 2019: 466)

⁷ Vehbî'ye göre Nâbî, tarih tarzında da yeni bir kapı açmış ve şair de o kapıdan geçmiştir:

Tarz-ı târihde bir bâb-ı nev açdı Nâbî
Dil-i Vehbî de görüp âhir o derden geçdi (Dikmen, 1991: 412)

⁸ Şaire göre Nâbî olmasa marifet sahipleri öndersiz kalacaktır. O, taze bir söyleyişe sahip pirdir.

Ol gitse pîrsüz kalur erbâb-ı ma'rifet
Hakkâ ki pîr-i tâze-edâmuz budur bizüm (Dikmen, 1991: 608)

⁹ Söz konusu tarih şiiri için bk. Dikmen, 1991: 390.

almış, gazelde kafiye harfleri değişikçe Nâbî gibi araya aynı kafiyede birer rubai eklemiştir.

Mîrzâ-zâde Sâlim (ö. 1743-44), İstanbul'da Nâbî'nin sohbetlerine katılmış, bilhassa gazellerinde onun etkisi altında kalmış bir şairdir. Nâbî'nin bir matlasını tesdis etmiş, onun şiirlerini tanzir etmiştir (Güfta, 2013: 60-61). Nâbî'nin Halep'ten İstanbul'a dönmesi şairler arasında sevinçle karşılanmıştır. Bu sevinçle iştirak edenlerden biri olan Sâlim, bir şiirinde şairin dönüşünden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.

Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî (ö. 1748), şiirlerindeki eğitici yön ve didaktik eda ile Nâbî tarzında şiirleri olan bir şairdir. Nâbî'nin "kalmamış", "görmüşüz" ve "gelmez mi" redifli gazellerini tahmis etmiş, ayrıca "görmüşüz" redifli gazeline nazire de yazmıştır (Kılıç, 2004: 104-106). Nedîm ve Nâbî tarzını devam ettiren şairlerden biri olan 'Âsım (ö. 1760), hikemî tarzda yazdığı gazellerinde yer verdiği örneklemeyle dayalı beyit yapısıyla dikkati çekmektedir (Öztek, 2013: 226). Râtîb Ahmed Paşa (ö. 1762), Nâbî'nin 4 gazelini tahmis etmiş, ona nazireler yazmış bir şairdir. Üstat Nâbî'nin diliyle şiir yazmak, ona ortak olmak Râtîb'in kalemine hoş bir usul vermiştir (Kılıç, 1996: 307).

Hâzık'ın (ö. 1763) *Divan*'ı incelendiğinde hikmetin hâkim unsur, hikemî üslubun da hâkim eda olduğu görülür (Güfta, 2000: 47). Kendisini "Nâbî-i sâni" olarak nitelendiren ve Nâbî'yi taklit ettiğini beyan eden şairin bazı gazelleri Nâbî'ye naziredir.

Tasdîk olunsa kavli isâbet değil midir

Hâzık suhanda Nâbî-i sâni bana (Güfta, 2000: 188)

Hâzık etdin giderek Nâbîye nazımın taklîd

Kâle-i şi'rine şâyeste Haleb tamgası (Güfta, 2000: 303)

Lebîb (ö. 1768) de Nâbî'nin tesiri altında kalmış bir şairdir. Şair, Nâbî'nin 4 şiirini tanzir ederek bu büyük şairin kendi üzerindeki etkisini ortaya koymuştur (Kurtoglu, e-kitap: 20). Haşmet (ö. 1768), Nâbî'den etkilenmiş bir şair olarak hâmîsi olarak kabul ettiği aynı zamanda musahibi olduğu Koca Râgıp Paşa'nın da etkisi ile nasihat verici bir üslup kullanmıştır (Çolak, 2015: 139). Haşmet'in *Divan*'ında - bizzat başlık koyarak belirttiği- Nâbî'ye 2 tahmisi ve 9 naziresi vardır.

Nâbî'yi üstat kabul eden şairlerden biri olan Edirneli 'Örfî (ö. 1778), şiirlerinde atasözleri, deyimler ve hikmetli söyleyişlere yer vermiş; yaşadığı devirdeki olumsuzlukları dile getirmiş ve çeşitli nasihatlerde bulunmuştur. Nâbî'nin bazı şiirlerine nazire de yazan şair, Nâbî ekolünde değerlendirilebilecek bir şairdir (Turan-Kütük, 2009: 70-75). Nâbî'den etkilenen ve hikemî tarzın mensubu kabul edilen Fitnat Hanım (ö. 1780), yer yer Nâbî ve Koca Râgıp Paşa gibi hikmet dolu beyitler yazmış, Nâbî'nin de 3 gazelini tanzir etmiştir (Aslan, 2017: 13). Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1780), *Marifet-nâme*'sinde Nâbî'nin adını ve *Hayriyye* adlı

mesnevisini zikretmeden *Hayriyye*'den birçok beyti bazen olduğu gibi, bazen takdim-tehir yaparak bazen de ufak değişikliklerle eserine almıştır (Pala, 1991: 215-227). Nâbî'nin bir gazelini tahmis eden ve *Lutfiyye* adlı mesnevisinde Nâbî'nin *Hayriyye*'sini örnek alan Sünbül-zâde Vehbî'ye (ö. 1809) göre, söz şarabının sarhoşluğunun neşesini Nâbî ve Câmî gibi rintler anlamıştır (Yenikale, e-kitap: 273).

Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinde Nâbî'nin *Hayrâbâd* adlı mesnevisinden hareketle şairi eleştiren ve şiir tarzı Nâbî'den farklı olan Şeyh Gâlib (ö. 1799) dahi bir beytinde övgü maksadıyla Nâbî'yi zikretmiş ve onu beğendiğini belirtmiştir.

Pesendim gülsitân-ı şî'r-i Nâbîdir yine Gâlib

Benim her tab'-ı mevzûn gerçi bir serv-i revânımdır (Okçu, e-kitap)

Nâbî'nin hayatı Urfa-Diyarbakır-İstanbul-Halep ekseninde geçmiştir. Şair bulunduğu her şehirde etrafında nazire halkaları oluşturmuştur. Onun sadece bir şiiri bile doğum yeri olan Urfa'da geniş bir nazire halkası oluşturmaya yetmiştir. Şairin,

“*Sakin terk-i edebden küy-ı mahbûb-ı Hudâdur bu*

Nazargâh-ı İlâhîdür makâm-ı Mustafâdur bu”

matlalı na't türündeki gazeli, Urfa'daki şiir meclislerinde ilgiyle takip edilmiş ve şiirleri okunmuştur. Nâbî'nin Urfalı şairler üzerindeki etkisi yaşadığı yüzyıldan itibaren başlamış ve günümüze kadar devam etmiştir. Nâbî'nin bu gazeli, 6 tahmis, 3 müseddes, 1 murabba ve 1'i nazire olmak üzere gazel formundaki iki na'tın yazılmasına zemin teşkil etmiştir. Bu gazele Ömer Nüzhet (ö. 1776) ve Bî-kes-zâde Hulûsî (d. 1879) nazire yazmıştır. Fehîm (ö. 1900), Azmî (ö. 1914), Hamdî (d. 1878), Kâtib (ö. 1836), Bedri Alpay (ö. 1987) ve Hulusi Kılıçarslan (ö. 1990) zikredilen gazeli tahmis etmiştir. Aynı gazeli örnek olarak Fenâyî (ö. ?), Zârî (ö. ?) ve Vecdî (ö. 1863) müseddes, Kıratoglu Emin (ö. 1934) ise murabba yazmıştır (Bektaş, 2008: 51-66).

Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid'teki bilgilere göre Nâbî, İstanbul'a gitmeden önce ilim tahsil etmek için Diyarbakır'a gelmiş, kendisiyle aynı dönemde yaşayan Diyarbakırlı şairlerle tanışmış ve onlarla iyi dostluklar kurmuştur¹⁰. Nâbî, gerek kendi devrinde gerekse daha sonraki dönemlerde yaşayan Diyarbakırlı pek çok şair tarafından takdir edilmiş ve şiirleri tanzir edilmiştir. Şair, başta Âgâh (ö. 1728-29) olmak üzere Ümnî-i Âmidî (ö. 1692-93), Emîrî-yi Âmidî (ö. 1724), Hamdî (1703-04), Güzârî (1706-07), Râmîş (ö. 1708-09), Hâsim-i Âmidî (ö. 1739), Vâlî-i Âmidî (ö. 1738-39), Hâmî-i Âmidî (1748-49), Lebîb (ö. 1768), Zârî (ö. 1776-77), 'Azmî (ö. 1831-32), Bekrî-i Âmidî (ö. 1834-35), Sadullah Sa'îd (ö. 1831), Rızâ (ö. 1854-55), Refî-i Âmidî (ö. 1815-16), Kâmî (ö. 1884), Fahrî (d. 1864), Alî Emîrî (ö. 1924) gibi birçok şair tarafından tanzir edilmiştir. Nâbî de onların bazı şiirlerine nazire yazmıştır (Bektaş, 2018: 733-761).

Nâbî'nin Urfa ve Diyarbakır şiir çevresinin dışında Manisa'da da etrafında bir sanat çevresi teşekkül etmiştir. Kimi kaynaklara göre Nâbî, bir vesile ile muasırı

¹⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Tanyıldız, 2019.; Büküm, 2015.

Bosnalı Alaeddin Sâbit'in (ö. 1712) Manisa'da kadılık yaptığı sırada bu şehre uğramış; Birrî (ö. 1715) ve şehrin ileri gelen kimseleriyle ilim ve şiir sohbetlerinde ve müşaarelerde bulunmuştur (Erdoğan-Koyuncu, 2014: 633). Nâbî, Birrî'nin *Bülbüliyye* adlı eserine takriz yazmış, Birrî de Nâbî'yi ve onun eserlerini methettiği bir terki-bend kaleme almıştır¹¹. Nâbî, bu şiire manzum bir mektup yazarak samimi bir cevap vermiştir. Ayrıca *Birrî Divanı*'nda Nâbî'ye nazire olabilecek 9 gazel ve Nâbî'nin 1 gazeline tahmis yer almaktadır (Erdoğan-Koyuncu, 2014: 637-644).

Nâbî'nin 22 yıl Halep'te bulunması sadece Halep'teki edebî faaliyetleri değil, önemli bir ticaret merkezi olan Halep'in ve bu şehrin meşhur kumaşlarının bir imge olarak şiirde kullanılmasını da sağlamıştır. Nâbî mektebine mensup şairler şiirlerinde Halep kumaşı ile Nâbî'yi kastetmişlerdir. Nâbî'nin çağdaşı olan Sâbit (ö. 1712) onun şiirlerini överken bu kumaş imgesini benimsemiştir. Halep kumaşları üzerinde özel damgalar bulunmaktadır. İstanbul'da Halep damgası taşımayan kumaşlara rağbet edilmediği gibi, Halep'te yaşayan Nâbî'nin şiirleri dışındakilere de pek rağbet edilmediğine Sâbit'in şu beyti işaret etmektedir (Kurnaz, 2007a: 620)¹²:

Kumâş-ı nev-zuhûr-ı ma'rifette şimdilik Sâbit

Bulunmazsa Haleb tamgası İstanbulda rağbet yok (Karacan, 1991: 453)

Yaşadığı veya bir vesileyle bulunduğu her şehirde etrafında geniş nazire halkaları meydana getiren ve şiirde hikemiyet söz konusu olduğunda şairlerin model aldıkları bir isim olan Nâbî; adı bilinen, bilinmeyen birçok şaire ilham kaynağı olmuş, adıyla anılan bir üslup meydana getirmiştir. İşte buraya kadar zikredilen şairlere dâhil edilebilecek bir isim de edebiyat tarihlerinde ve şuara tezkirelerinde adı zikredilmeyen ancak mevcut gazellerinin % 22'si Nâbî'ye nazire olan Süleymân'dır. Bu çalışmada bir yandan Nâbî etkisi ortaya konmaya çalışılırken bir yandan da bilinmeyen bir şair olan Süleymân'ın ilim âlemine tanıtılması ve şairin Nâbî'ye yazdığı nazirelerin incelenmesi amaçlanmıştır.

1. Süleymân'ın Hayatı

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde "Süleymân" mahlaslı 3 şair yer almaktadır. Bunlardan biri 1722-23'te vefat eden Şeyh Süleymân Efendi'dir. Bu kişinin asıl adı Fâzıl'dır. İkincisi Osmanlı hanedanından Mîr Süleymân'dır. Üçüncüsü ise mevlidiyle meşhur Süleymân Çelebi'dir (İpekten vd. 1988: 458-459). Bu üç isimden ikisinin makalemize konu olan Süleymân olma ihtimali yoktur. İlkine

¹¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Çeltik, 2010: 125-135.

¹² Sâbit, Nâbî'nin Halep'ten İstanbul'a gelişi üzerine söylediği şu beyitte de aynı imgeyi kullanmıştır (Kurnaz, 2007a: 620):

Yükledüp tâze kumâş-ı Haleb-i ma'nâyı
Geldi İstanbula şebbender-i mülk-i 'irfân (Karacan, 1991: 306)

Yeni çıkan kumaşlardan motif örneği veya numune alma eskiden beri yaygın bir uygulamadır. Sâbit, bu uygulamaya yer verdiği beytinde, Nâbî'nin şiirini yeni ortaya çıkmış özgün bir kumaşa benzetmiştir:

Uçur Sâbit temennâ menzilin zer-dûz-ı 'irfâna
Bir örnek iste nev-peydâ kumâş-ı pâk-i Nâbîden (Karacan, 1991: 488)

dair Belîğ'in *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdeti'l-Eş'âr* adlı tezkiresinde yer verilen şiir örneği de şairin *Divan*'ının eldeki nüshasında mevcut değildir. Bu kişinin de incelediğimiz Süleymân olma ihtimali bulunmamaktadır. TEİS'de (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü) asıl adı Süleymân olan veya Süleymân'ı mahlas olarak kullanan toplam 66 isim yer almaktadır. Bu şairlere dair verilen bilgiler ve şiir örnekleri de incelediğimiz Süleymân'a uygun düşmemektedir.

Şuara tezkirelerinde ve biyografik mahiyetteki eserlerde adı geçmeyen şairin hayatına dair elimizde hiçbir malumat bulunmamaktadır. Katalogda divanı hatalı kaydedilen, şiirlerinde mahlas kullanmayan şairin hayatı tam bir bilinmezlik taşımaktadır. Şairin *Divan*'ının mevcut nüshasında herhangi bir devlet adamına hitaben yazılmış bir kasidenin olmaması, herhangi bir olay yahut kişiyle ilgili tarih şiirinin yer almaması bu bilinmezliği artırmaktadır. Divan şairlerinin çoğunlukla şiirlerinde kendilerinden bahsetmedikleri malumdur. Aynı durum şairimiz için de geçerlidir. Şairin adının dahi Süleymân olduğu ancak üç beytin yorumlanması ile bulunmuştur. Zira Süleymân şiirlerinde mahlas kullanmamıştır¹³. Şair, *Divan*'ındaki 10. gazelin maktadan bir önceki beytinde hüsn-i tahallüs yapmıştır:

Gönül olmadı mâlik hâtem-i la'line ol şühun

Süleymân-ı zamânüm gerçi ammâ hâtemüm yokdur (G. 10/6)

Bu beyitte her ne kadar “hâtem” kelimesinin çağrışımlarından dolayı şairin Süleymân peygambere telmihte bulunduğu aşikâr olsa da “Süleymân-ı zamân” ifadesiyle şairin, kendi adına da bir gönderme yaptığı söylenebilir. Bu göndermeyi destekleyen bir kullanım aşağıdaki beyitte de vardır:

İder dil ol şeh-i hüsnün temennâ hâtem-i la'lin

Süleymân-ı zamân olmak diler ol mûr gördün mi (G. 61/9)

Bu beyit, gazelin son beytidir. Şair, burada da “Süleymân-ı zamân” tamlamasını kullanmıştır. Bu da şairin bu tamlamayla bir yandan Süleymân peygambere göndermede bulunduğunu öte yandan da ifadeyi tevriyeli kullanarak adını yahut mahlasını çağrıştırdığını düşündürmektedir. Aşağıdaki beyit bu konuda elimizdeki en sağlam delildir. Şair, kendisini feryat eden bir bülbüle benzetmiştir. Şairin feryatlarını güzelliğinin gururuyla o gonca ağızlı (sevgili) bilmemektedir.

Hezâr gibi **Süleymân** ider niçe feryâd

Gurûr-ı hüsn-ile ammâ o gonce-fem bilmez (G. 32/5)

Adını yahut mahlasını ancak üç beyitten hareketle tahmin edebildiğimiz Süleymân'ın hangi yüzyılda yaşadığına dair de tarihî bir delil mevcut değildir. Zira şairin *Divan*'ının mevcut nüshasında ne tarihî bir şahsiyet için yazılmış kaside ne de bir olay veya kişiye dair tarih kıt'ası vardır. Bu durumda tek kaynak şairin nazireleri olmaktadır. Zira şairin nazirelerinin 17. yüzyılda yaşamış isimlere olması bu konuda

¹³ Mutlu Kırılı'nın (2012: 311-321) tezkireleri tarayarak tespit ettiği mahlas kullanmayan şairler arasında Süleyman yer almamaktadır.

fikir vermektedir. Süleymân; Nef'î (ö. 1635), Vecdî (ö. 1661), Nâ'ilî (ö. 1666), Mezâkî (ö. 1676), 'Abdî Paşa (ö. 1691) ve Nâbî'ye (ö. 1712) nazire yazmıştır. Bu isimlerin hepsinin 17. yüzyıl şairi olması tesadüf olmamalıdır. Ayrıca Süleymân *Divan*'ında iki şairi ismen anmıştır. Bunlardan ilki Nâbî, ikincisi 'Abdî Paşa'dır. Şair, Nâbî'nin "gelür gider" redifli gazeline yazdığı nazirede kusurlu yaradılışının tecrübe için bilgili Nâbî'nin güzel şiirlerine gelip gittiğini söylemiştir. Şair başka bir naziresinde de "Ey tutkun gönül! Bu naziren acaba yine mucize sayılacak kadar düzgün ve güzel söz söyleyen Nâbî'ye midir?" diyerek şiirinin Nâbî'ye nazire olduğunu vurgulamıştır.

Gûyâ ki âzmâyîş için tab'-ı kâsırı

Eş'âr-ı pâk-i Nâbî¹⁴-i dâna gelür gider (G. 19/8)

Bu nazîren 'acebâ ey dil-i şûrîde yine

Nâbî-i hoş-nefes ü sâhib-i i'câza mıdır (G. 20/8)

Bu beyitler, şairin Nâbî'ye nazire olan şiirlerinde geçmektedir. Şair, nazire olmayan bir gazeline de Nâbî'yi ismen zikretmiştir. Bu beyit, mantıken bir şairin ancak çağdaşı olabilecek bir isme söyleyebileceği tarzdadır. Süleymân, mutluluk bahşeden şiirine herkesin takdirde bulunmasını ister. Bu kişilerden birinin de Nâbî gibi bir seçkin üstat olmasını diler.

Eş'âr-ı safâ-bahşına 'âlem ide tahsîn

Nâbî gibi üstâd-ı ser-efrâz mı yokdur (G. 18/6)

Süleymân'ın şiirlerinde zikrettiği diğer isim Nişancı Abdurrahmân Paşa'dır (ö. 1691). Şair, 'Abdî mahlasıyla şiirler de yazan Paşa'yı ona yazdığı bir nazirede zikretmiştir¹⁵. Süleymân, 'Abdî Paşa'nın tarzının yeni mazmununun anılmasını ister. Zira şair onun manalarının irfanıyla irşat olmaktadır.

Anılsun tâze mazmûn-ı zemîn-i 'Abdî Pâşâ kim

Anun feyz-i me'ânîsinden irşâd olduğum yirdür (G. 15/7)

Süleymân'ın hem yukarıda zikredilen beyitleri hem de nazireleri şairin 17. yüzyılda yaşamış bir isim olabileceğine işaret etmektedir.

¹⁴ Makale boyunca şiirlerde zihafli heceyi göstermek için kelimenin ilgili hecesi veya sesi eğik/italik yapılmıştır.

¹⁵ Nâbî de Abdî'nin bu şiirini tanzir etmiştir.

Anılsın güfte-i 'âlem-pesend-i 'Abdî Pâşâ kim

Nazîr itmekte vakf-ı hayret-âbâd olduğum yirdür (Bilkan, 2011: 636)

2. Süleymân'ın Divanı

Şairin *Divan*'ının bildiğimiz tek nüshası Mısır Millî Kütüphanesinde¹⁶. Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu'nda (II. Cilt, s. 91) Koca Dervîş Paşa adına kayıtlıdır. Katalogda tarihsiz olduğu belirtilen bu eser, bir mecmuanın içinde yer alan 6. eserdir. Mecmuanın 127-153. varakları arasındadır. *Divan*, Mısır Millî Kütüphanesinde Talat 159 numarada kayıtlıdır.

Bu nüshada toplam 6 kaside¹⁷, 1 terci-bent¹⁸, 68 gazel¹⁹, 150 rubai²⁰, 12 müfret yer almaktadır.

Baş: Āteş-i şū'ledār-ı 'ışkum ben

Seylveş bî-ķarār-ı 'ışkum ben

Son: Ümmet-i Aħmed-i Muħtārūm anıñcūn cānā

Nāmı Aħmed olanı cān u gönūlden severūm

25 yk., 195x110 mm ölç., talik yz., 25 st., 2 stn. Yazmada yer yer sayfa eksiklikleri vardır.

Eseri, Mısır Millî Kütüphanesinden kendi imkânlarımızla tedarik ettiğimiz için maalesef elimizde mecmuanın tamamı değil yalnızca siyah-beyaz fotokopisi bulunmaktadır. Bu sebeple divanın yer aldığı mecmuanın baş ve son kısmına ulaşılamamıştır. Her şeyden önce eserin neden katalogda Koca Dervîş Paşa (ö. 1603) adına kayıtlı olduğu anlaşılammıştır. Zira bu şiirler Koca Dervîş Paşa'ya ait gösterilen şiirler arasında yer almamaktadır²¹. Ayrıca nüshada yer alan şairin nazire şiirlerinin tamamı Koca Dervîş Paşa'dan çok sonra vefat eden isimlere yazılmıştır. Şiirlerde “dervîş” kelimesi de hiç geçmemektedir. Katalogdaki kaydın hatalı olduğu

¹⁶ Bu nüsha esas alınarak şairin *Divan*'ı tarafımızca hazırlanmaktadır. Şiir numaraları bu çalışmadaki şiirlerin sırasını işaret etmektedir.

¹⁷ Bu kasidelerden ilki 62 beyitlik “ışkum ben” redifli bir şiirdir. İkincisi “Der-münâkaşa-i Nâz u Niyâz” başlıklı 29 beyitten oluşan bir münazaradır. Üçüncü şiir “Figâniyye” başlıklı olup şairin, kardeşinin vefatı üzerine yazdığı 43 beyitlik bir mersiye. Dördüncü şiir “Şefâ'at-nâme” başlıklı olup 34 beyittir. Beşinci şiir “şefâ'at yâ Resûlu'llâh” redifli, ilahi başlıklı, 9 beyitlik bir na'ttır. Kasideler arasındaki son şiir Hakk'ın âşıklarının anlatıldığı 7 beyitlik bir şiirdir.

¹⁸ Şairin biraderinin vefatı münasebetiyle yazdığı mersiye türündeki bu şiir 5 bentten oluşmaktadır ve her bentte 18 beyit vardır.

¹⁹ Şair, Arap alfabesindeki 28 harfin 14'ü ile toplam 68 gazel yazmıştır. Gazellerin dağılımı divan nüshasında yer yer sayfa eksiklikleri olduğunu göstermektedir. Gazelerde dikkat çeken husus, şairin 7 gazelde redd-i matlaya yer vermiş olmasıdır.

²⁰ Süleyman'ın 150 rubaisinden 46'sı na'ttır. Bu na'tlarda şair, Hz. Muhammed'e duyduğu muhabbeti ve bağlılığı dile getirmiş, onu methetmiş ve ondan şefaata dilemiştir. Şair ayrıca “Rubâ'ıyyât-ı der-medh ü ta'rîf-i enbiyâ-yı 'azâm-ı 'aleyhimü's-salat” başlığı altında on beş peygamber hakkında rubai yazmıştır. Süleyman, peygamberlerden sonra dört halife, ehl-i beyt ve mezhep imamları için de rubai yazmıştır. Şair bu şiirlerinde onların isim ve lakaplarını zikretmiş, bilinen yönlerini ön plana çıkarmıştır. Şairin rubailerinde yer verdiği diğer konular şunlardır: Talihinden ve felekten şikâyet, arz-ı hâl, eleştiri, nasihat, methiye, fahriye, tasavvuf, münacat. Şairin âşıkane ve rindane yazdığı rubaileri de vardır.

²¹ Koca Dervîş Paşa'nın bu şiirleri için bk. Alper, 2019: 488-521.

açıktır. Bizim de Koca Dervîş Paşa'nın şimdiki kadar bulunamadığı belirtilen *Divan*'ı zannettiğimiz ve bu sebeple tedarik ettiğimiz nüsha, Süleymân adlı bilinmeyen bir şaire aittir.

3. Süleymân'ın Nâbî'ye Nazireleri

Nazire, en genel ve bilinen tanımıyla bir şairin başka bir şairin şiirine çoğunlukla aynı vezin ve kafiyede -varsa redifte- yazdığı benzer şiirdir. Bu şiir, örnek/model alınan şiirle söyleyiş (dil ve anlatım), hayal ve muhteva bakımından bazı benzerlikler gösterebilir²². Süleymân'ın Nâbî'nin şiirleri ile bu türden benzerlikler taşıyan şiirleri vardır. Şairin bu şiirlerinin Nâbî'ye nazire olduğu, model alınan şiirlerle nazire şiirler arasındaki çeşitli düzeydeki benzerlik ve ilişkilerden anlaşılabilir²³.

Süleymân'ın *Divan*'ında toplam 68 gazel yer almaktadır. Bu gazellerden 15'i Nâbî'ye naziredir. Şair, Nâbî dışında başka isimlere de nazire yazmıştır. Süleymân, çağdaşı olan şairlerden Nef'î (ö. 1635), Vecdî (ö. 1661), Nâ'îlî (ö. 1666), Mezâkî (ö. 1676), 'Abdî Paşa (ö. 1691) gibi isimlere de nazire yazmıştır.

3.1. Nazirelerin Şekil Özellikleri

Nazire şiirin, zemin veya model şiirle her zaman aynı vezinde, kafiye/redifte olma mecburiyeti bulunmasa da şiirin nazire olup olmadığını belirlemede -nazire tanımlarında da ittifaken vurgulandığı gibi- şekil (dış yapı) unsurlarından vezin ve kafiye/redifin aynı olması önemlidir. Süleymân, Nâbî'nin 15 gazelini tanzir etmiştir. Bu şiirlerin tamamının dış yapısı model olarak alınan şiirlerle aynıdır. Şairin *mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün, mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün* ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıplarıyla birer, *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün* kalıbıyla 5 ve *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* kalıbıyla 7 olmak üzere toplamda 15 naziresi vardır. Süleymân'ın Nâbî'den nazirelerinin 12'si iki kalıba dayalıdır.

Bir şiirin nazire olup olmadığını tespit etme ve vezinden sonra kafiye -varsa- redif de önemli bir unsurdur. Süleymân'ın nazireleri zemin/model şiirlerle aynı kafiye ve rediftedir. Şair, Nâbî'nin redifli şiirlerini tercih etmiştir. Şairin tanzir ettiği tüm şiirler kelime (isterler, çekmez, göstermiş, itmek, dirken, midür) kelime+kelime (mi var, olacak yirlerdür, olmamız yeğdür, gelür gider, olmasun n'olsun, gördün mi) ve kelime grubu (el virmez, -den el çekdük) düzeyinde redife sahiptir. Rediflerin şiiri yönlendiren, konu bütünlüğü sağlayan işlevi düşünüldüğünde şairin böylece nazire şiirle konu benzerliğini yahut bütünlüğünü korumaya çalıştığı söylenebilir. Bir şiirin nazire olup olmadığını tayin noktasında aynı kafiyeli olmasından ziyade kafiyeli kelimelerin ortaklığı daha belirleyici ve somut bir göstergedir. Süleymân, ilk naziresinde Nâbî'nin 8 beyitlik gazelinden kafiyeyi oluşturan 9 kelimenin 8'ini

²² Nazirenin tanımı, işlevi, yapıma şekli gibi farklı yönlerine dair ayrıntılı bilgi için şu çalışmalara bakılabilir: Dilçin, 1986: 78-248; Kurnaz, 2007b; Ambros, 1989: 57-83; Köksal, 2006; Kaplan, 2015: 221-263; Yavuz, 2013: 359-424; Kalpaklı, 2006: 133-137.

²³ Burada bahsedilecek olan hususiyetlerin bir kısmı bir şiirin nazire olup olmadığını tayin noktasında belirleyici kıstaslar olarak kullanılmıştır. Bu noktada Ambros (1989: 59-63), Arslan (2006: 126-150), Aydemir (2013: 65-97), Kaplan (221-263), Kaya (2011: 179-220), Köksal (2006: 42-47) ve Ünver (2013: 142-159) ilgili çalışmalarında nazire şiirlere dair bazı kıstaslara dikkat çekmişlerdir.

(şarâb, âb, gül-âb, hâb, kitâb, hisâb, şitâb, cevâb) aynen almıştır. Bu şiirde kafiyeli kelime ortaklığı % 89'dur. Şairin 3, 9 ve 11. naziresinde % 75; 13 ve 14. naziresinde % 67'dir. Şairin 15 naziresininin 10'unda kafiyeli kelime ortaklığı % 50 ve üzerindedir. Şairin yalnızca 7. naziresinde kafiyeli 6 kelimedenden 1'i ortaktır. Bu da Süleymân'ın Nâbî'nin kullandığı kafiyeyi oluşturan kelimeleri naziresinde büyük oranda muhafaza ettiğini göstermektedir.

Nazirelerin birim sayıları model şiirlerle farklılık gösterebilmektedir. Süleymân'ın 15 naziresinden 4'ü model şiirle birim sayısı bakımından aynıdır, 10'u model şiirden fazla, yalnız 1'i model şiirden azdır. Süleymân 15. naziresinde Nâbî'nin 5 beyitlik gazelinin 9, 9. naziresinde ise 7 beyitlik gazelinin 11 beyitle tanzir etmiştir. Her ne kadar nazire şiirlerle zemin/model şiirler arasında birim sayısı bakımından bağlayıcı bir kural olmasa da bazı temayüllerden bahsetmek mümkündür. Süleymân adına bu temayül şunu göstermektedir ki Süleymân, nazire yazdığı şaire aynı veya daha fazla sayıda beyitle cevap vermiştir.

3.2. Nazire Yazılan Şairin Adını Anma

Bir şiirin nazire olup olmadığını belirlemede -varsa- şairin tanıklığı önemlidir. Böylece, o şiirin kime nazire yazıldığı ortaya çıkar. Süleymân, iki naziresinde şiirinin Nâbî'ye nazire olduğunu açıkça beyan etmiştir. Şair, Nâbî'nin “gelür gider” redifli gazeline yazdığı nazirede kusurlu yaradılışının tecrübe için bilgili Nâbî'nin güzel şiirlerine gelip gittiğini söyler.

Gûyâ ki âzmâyîş için tab'-ı kâsırı

Eş'âr-ı pâk-i Nâbî-i dâna gelür gider (Süleymân, G. 19/8)

Bu beyitte Süleymân, Nâbî'yi zikrederek şiirinin ona nazire olduğunu söylerken bir yönden de nazirenin genç şairlerin yetişmesindeki rolünü akla getirmektedir.

“Klasik şark şiirinde umumiyetle iki türlü nazire vardır: Bunlardan biri, üstatların şiirlerini örnek edinerek bu şiirlere aynı vezin, kaftiye, şekil ve söyleyiş formasyonu içinde benzer şiirler söyleyerek yetişmektir. Bu manada nazirecilik bütün klasik edebiyatlarda hele şarkta tam manasıyla yetiştirici bir ekol vazifesi görür. O kadar ki klasik Doğu edebiyatında hemen her şair bu mektepten yetişmiştir. Bizde Fuzûlî tarzında yazmaya çalışanların Fuzûlî mektebi, yahut Nâbî tarzında yazmaya çalışanların Nâbî mektebi ve benzerleri böyle teşekkül etmiştir. Bu şairler üstatlarını geçemeseler bile onların yolunda yetişerek, bilhassa onların söyleyişlerindeki sırlara ulaşarak büyük bir şiir seviyesini muhafaza ediyorlar, bir söyleyiş ve anlayış seviyesine yükseliyorlar, hatta bu seviyeyi bütün yurt aydınları ölçüsünde üstün tutmaya muvaffak oluyorlardı (Banarlı, 2007: 377-378).”

Süleymân aşağıdaki beytinde de şiirinin Nâbî'ye nazire olduğunu söylemiştir: “Ey tutkun gönül! Bu naziren acaba yine mucize sayılacak kadar düzgün ve güzel söz söyleyen Nâbî'ye midir?”

Bu nazîren ‘acebâ ey dil-i şûrîde yine

Nâbî-i hoş-nefes ü sâhib-i i‘câza mîdur (Süleymân, G. 20/8)

Şair, iki şiirinde ise Nâbî’yi ismen anmamış ancak şiirlerinin nazire olduğunu vurgulamıştır. Bunların birinde şair, Nâbî’den “üstâd” diye bahsetmiş ve gazelinin dünyada beğenileceğini, beğenenlerin nazara karşı kulaklarını çekeceklerini söylemiştir. Diğerinde ise amacının kimseye kemalini göstermek olmadığını, şiirle azmayış ettiğini belirtmiştir. Kurnaz (2007b: 15-16), “âzmâyış”, “kûşîş” gibi şuara tezkire yazarlarının da kullandığı bazı tabirlerin, şiir eğitiminin başlangıç dönemiyle ilgili olarak çalışma, kalem tecrübesi anlamında kullanıldığını ve bunların şiir eğitiminin önemli faaliyetlerine işaret ettiğini belirtir. Bu doğrultuda Süleymân’ın bu tabire yer verdiği iki beyte bakıldığında şairin amacının Nâbî’yi aşma yahut ona meydan okuma değil, bir üstattan öğrenme, şiir meşk ederek şiir yazma becerisini geliştirme olduğu söylenebilir.

Düşdi bir böyle nazîre-i gazel üstâda

Sanma tahsîn-künân gûşını ‘âlem çekmez (Süleymân, G. 21/7)

Garaz tab‘ı hemân bir âzmâyış itmedür yohsa

Değildür kimseye maksûdum izhâr-ı kemâl itmek (Süleymân, G. 39/5)

3.3. Tazmin Yapma

Tazmin, bir şairin başka bir şairin şiirinden bir parça alıp kendi şiirinde kullanmasıdır. Tazmin, hâlin gereğine uygunluğundan ve aslında tazmin edilen şiirin güzelliğinden yapılır (Recâizâde Mahmud, 1299: 334). Divan şairleri tazmin yapılan şairin veya şiirin şöhretine göre bazen tazmin yaptıklarını belirtme ihtiyacı duymamışlar, bazense tazmini kimden yaptıklarını söylemişlerdir. Tazmin, nazire şiirlerde de görülen bir özelliktir. Nazire yazan şair, model aldığı şiirden bir mısra yahut beyti tazmin edebilmektedir. Süleymân, bir naziresinde üstat olarak nitelendirdiği Nâbî’yi köhnemiş mazmunlarla taklit olamayacağını söylerken hâlin gereğine uygun bir şekilde Nâbî’nin şiirinden bir mısrayı ustaca kendi şiirine yerleştirmiştir.

Nazm-ı üstâda nazîre nice mümkün Nâbî

Tâze-gû tâze-zebân tâze cevâb isterler (Nâbî, G. 230/8)

Köhne mazmûn-ile üstâd olur mı taklîd

Tâze-gû tâze-zebân tâze-cevâb isterler (Süleymân, G. 7/9)

3.4. Fahriyede Bulunma

Bir şiir, usta bir şairi model almak ve ona benzemeye çalışmak bazen de o şiirin sahibine meydan okumak ve o şiirden daha güzelini yazabileceğini ortaya koymak amacıyla tanzir edilebilir. Böyle durumlarda şairlerin nazirelerinde fahriyede buldukları görülmektedir. Süleymân bir naziresinde model şiirde Nâbî’nin yaptığı gibi fahriyede bulunmuştur. Nâbî, gazelinin makta beytinde her gazelinin ister istemez dostlarının kulağına küpe olduğunu ve hoş gittiğini söylemiştir. Süleymân ise naziresinde gazelinin beğenilmesinde “himmet-i üstâd” diyerek Nâbî etkisine dikkat çekmiştir.

Hâh u nâ-hâh olur âvîze-i gûş-ı ahbâb

Nâbiyâ her gazelün böyle hoş-âyende midür (Nâbî, G. 213/7)

Feyz-yâb olmasa ger himmet-i üstâd-ile dil

Denmez idi gazelün böyle hoş-âyende midür (Süleymân, G. 9/9)

3.5. Matla Beyitlerinde Benzerlik

Model şiirlerle nazire şiirler arasında matla beyitlerindeki benzerlik önemlidir. Süleymân’ın 3 naziresinin matla beyti tanzir ettiği şiirlerin matla beytiyle kelime kadrosu, kafiyeli kelime, hayal ve söyleyiş bakımından benzerdir. Aşağıdaki beyitte Nâbî, beytin merkezine “mestân”ı almıştır. Sarhoşlar, sevgilinin naz elinden şarap istemektedirler. Şair, onların bu isteğini ikinci mısradaki leff ü neşr ile güneş çeşmesinin su istemesi olarak nitelendirmiştir. Süleymân ise naziresinde beytinin merkezine mestân yerine “rindân”ı almıştır. İşret gecesindeki rintler şarap istemektedir. Süleymân da Nâbî gibi onların bu isteğini ikinci mısradaki leff ü neşr ile zulmet/karanlık diyarında İskender’in su istemesi olarak nitelendirmiştir. Süleymân’da Nâbî’den farklı olarak telmih ön plana çıkmıştır. Nâbî’de ise “çeşme-i hürşîd” ve “dest-i nâz” tamlamaları söyleyiş olarak ön plandadır.

Dest-i nâzundan o mestân ki şarâb isterler

Güiyâ çeşme-i hürşîdden âb isterler (Nâbî, G. 230/1)

Şeb-i ‘işretdeki rindân şarâb isterler

Sanki zulmetde Sikender gibi âb isterler (Süleymân, G. 7/1)

Aşağıdaki beyitte Süleymân, model aldığı şiirin matla beytindeki kafiyeyi oluşturan iki kelimeyi aynen kullanmıştır. Bunun yanı sıra şair, anlatımda söz sıralaması olarak da model şiiri izlemiştir. İki şiirde kelime bakımından ortaklık % 50’dir. Nâbî, gam zevkinin gönülde, (aşk) yarasında, vücutta; neşenin ise bülbülde, gülde, gül bahçesinde olup olmadığını sorar. Burada ilk mısra ile ikinci mısradaki sıralanan unsurlar arasında leff ü neşr vardır. Aynı anlatımı tercih eden Süleymân

sevgilinin yanağının parlaklığının gönülde, vücutta, bülbülün ateşinde (ezgisinde), gül bahçesindeki gülde olup olmadığını sorar.

Zevk-i gam dilde midür dâğda mı tende midür

Neşve bülbülde midür gülde mi gülşende midür (Nâbî, G. 213/1)

Tâb-ı ruhsârı ‘aceb dilde midür tende midür

Sûz-ı bülbülde midür gonce-i gülşende midür (Süleymân, G. 9/1)

Süleymân, başka bir naziresinin matla beytinde de Nâbî'nin kelime kadrosuna ve söyleyişine bağlı kalmıştır. Nâbî, “Niyetin verdiği sözünü yerine getirme midir yoksa amacın inleyen gönle yeni bir zulüm mü yapmaktır?” diye sorarken Süleymân, “Aceba o put yapılı sevgilinin meyli şive ve naz mıdır yoksa amacı âşıklarına yeni bir zulüm müdür?” der. Her iki şiirin ikinci mısraları hayal bakımından aynıdır. Nâbî, kendi inleyen gönlünü; Süleymân ise sevgilinin tüm âşıklarını meful konumunda kullanmıştır. Sevgilinin eylemi her iki şiirde de yeni bir zulümdür. Nâbî, ilk mısradaki sevgilinin vaatte bulunup yerine getirmeme; Süleymân ise âşığa cilve ve naz yapma davranışını ön plana çıkarmıştır.

Niyetün eyledüğün va‘de-i incâza mıdır

Yohsa kasdun dil-i zâre sitem-i tâze midür (Nâbî, G. 211/1)

Meyli âyâ o bütün şive ile nâza mıdır

Yohsa ‘uşşâkına kasdı sitem-i tâze midür (Süleymân, G. 20/1)

3.6. Söz Diziminde Benzerlik/Ortak İfade Tarzları

Zemin/model şiirler ile nazire şiirler arasında söz dizimi bakımından benzerlikler görülebilir. Şair, tanzir ettiği şiirdeki ifade tarzlarına naziresinde yer verebilir. Süleymân, nazirelerinde Nâbî'nin söz dizimini kullanmıştır. Bu noktada şairin nazireleri, model şiirlerle tamlama yapısı, söz kalıpları, paralel ve ortak söz yapıları bakımından benzerlik taşımaktadır.

ne defter ne kitâb isterler (Nâbî, G. 230/4 / Süleymân, G. 7/5)

girye midür hande midür (Nâbî, G. 213/2 / Süleymân, G. 9/7)

minnet-i şebnem çekmez (Nâbî, G. 330/2 / Süleymân, G. 21/2)

dem mi var (Nâbî, G. 330/5, Süleymân, G. 21/2)

bulayduk ... dil-berden rehâ dirken (Nâbî, G. 621/4 / Süleymân, G. 50/3)

gûyiyâ ... âb isterler (Nâbî, G. 230/1) / sanki ... âb isterler (Süleymân, G. 7/1)

çeh-i târik-i firkat (Nâbî, G. 318/1) / çeh-i târik-i dil (Süleymân, G. 22/6)

Sahn-ı dîvân-ı kıyâmetde hisâb isterler (Nâbî, G. 230/5) / Mevkıf-ı dergeh-i Bârîde hisâb isterler (Süleymân, G. 7/6)

Görüp ... verd-i terden el çekdük (Nâbî, G. 448/3 / Süleymân, G. 37/3)

3.7. Öncelemeler

Öncelemeler şiir dilinde söz dizimiyle ilgili bir durumdur. Bir şairin mısra veya beyit başında yer verdiği yüklem öncelemeleri bir dil ve anlam olayıdır ve nazire yazan şair, bu uygulamayı şiirine taşıyabilir. Süleymân bir naziresinde Nâbî’nin yaptığı “oldı” ve “bilemem” yüklem öncelemelerini naziresinde muhafaza etmiştir.

Oldı sermâye-i hayret bana bîm ü ümmîd

Bilemem eyleyecek girye midür hande midür (Nâbî, G. 213/2)

Oldı zülf-i siyehi perde-i nûr-ı rûyü

Bilemem yohsa husûf-ı meh-i tâbende midür (Süleymân, G. 9/2)

3.8. Edebî Sanatlar Bakımından Benzerlik

Nazire şiirde, model şiir hayal ve söyleyiş bakımından örnek alındığında model şiirdeki edebî sanatın farklı bir durum için kullanılabildiği görülmektedir. Bilhassa telmih, hüsn-i talil, iktibas, irsal-i mesel gibi sanatlarda bu yapılmaktadır. Süleymân’ın şiirleri bu noktada model şiire benzemektedir.

Nâbî’ye göre alçak gönüllülük, gül fidanını dünyanın seçkini yapmıştır. Gül fidanı bahçede boşuna başını eğmiş değildir. Nâbî, gül fidanının bahçedeki duruşunu esas almış ve onu şairane bir bakışla alçak gönüllü -biraz da mahcup- olarak nitelendirmiş, onun bu sayede seçkin olduğunu söylemiştir. Süleymân benzer hayale ortak kelime kadrosu ile yer vermiştir. Süleymân da Nâbî gibi ağacın duruşunu esas almış ve onun bu duruşunu şairane bir sebeple anlatmıştır. Gül fidanının yerini hayrete düşmüş söğüt almıştır. Bu salkım söğüt de başını eğmiştir, mahcupdur. Bunun sebebi salkım söğüdün suda aksini görüp güzelliğine tutulmasıdır. Her iki şiir arasında söz sanatları bakımından benzerlik olduğu görülmektedir. İki şair de teşhis ve hüsn-i talile yer vermiştir.

O tevâzu‘ anı mümtâz-ı cihân itmişdür

Nahl-i gül bâğda bîhûde ser-efgende midür (Nâbî, G. 213/5)

‘Aksini cûda görüp hüsnüne olmuş meftûn

Bîd-i hayret-zede bîhûde ser-efgende midür (Süleymân, G. 9/6)

3.9. Kelime Kadrosunda Benzerlik

Nazire şiir, model alınan şiirle kelime kadrosu bakımından benzer olabilir. Bu benzerlik iki şiir arasındaki anlam ve hayal bağının benzer olmasını sağlar. Süleymân'ın model şiirin kelime kadrosunu sık sık kullandığı görülmektedir. Aşağıdaki şiirde iki mısra arasında yalnızca iki kelime farklıdır. Nâbî'nin matlada “pây-ı yâre düşmeğe ağyârdan nevbet mi var” mısrasını Süleymân “kûy-ı yâre varmağa ağyârdan nevbet mi var şeklinde” âdetâ tazmin etmiştir. Şair, bu söyleyişi başka bir beyitte duruma uygun düşecek şekilde kullanmıştır. Sevgiliye geçilecek yol o kadar çoktur/kalabalıktır ki sevgilinin muhitine varmak isteyen âşığa rakiplerden dolayı sıra gelmemektedir.

Pây-ı yâre düşmeğe ağyârdan nevbet mi var

Sâyesinde nahl-i ümmîdün meğer râhat mı var (Nâbî, G. 216/1)

Reh-güzârı ol kadar kesret ki şimdi ‘âşika

Kûy-ı yâre varmağa ağyârdan nevbet mi var (Süleymân, G. 8/5)

Şair, bu gazele naziresinde farklı bir beyitte de model şiirin kelime kadrosuna yer vermiştir. Ancak burada bir farklılık vardır:

Vasldan maksûdumuz memnûn-ı cânân olmadur

Yohsa vasla ‘âlem-i endîşede minnet mi var (Nâbî, G. 216/4)

Kasdumuz ümmîd-i vuslatdan hem-âgûş olmadur

Yohsa ol şuhun hayâli gibi hem-sohbet mi var (Süleymân, G. 8/4)

Bazen şair, naziresinde model aldığı şiirdeki kelimelerin eş anlamlısını veya müştakını kullanabilir. Süleymân'ın yukarıdaki beyitte bunu yaptığı görülmektedir. Şair, Nâbî'nin “vasl”ına karşılık “vuslat”ı, “maksûd”una karşılık “kasd”ı kullanmıştır.

Süleymân aşağıdaki beyitte kelime kadrosu bakımından model şiire bağlı kalsa da büsbütün onu taklit etmemiş, farklı bir hayale yer vermiştir. Nâbî, kavuşmaya nail olduğunda mutlu, ağyar ise bu durumda sevgiliden ayrı kaldığı için gamlıdır. Süleymân ise şuh sevgilinin yaptığı eziyetlerden şikâyet etmemektedir. Şairin gönlü cefalardan sevinç elde eder. Bu işin görünüşüne bakıldığında aslında bu durum âşığın gamlı olmasına neden olmalıdır.

Hele biz şâd oluruz nâ'il-i vasl olmakdan

Gerçi ağyâra o gamnâk olacak yirlerdür (Nâbî, G. 226/7)

Dil safâ kesb ider ol şûh cefâ itdükce

Gerçi zâhirde o gamnâk olacak yirlerdür (Süleymân, G. 16/4)

Süleymân, bu gazele yazdığı nazirede başka bir beytinde de model şiirin kelime kadrosuna bağlı kalmıştır. Aşağıdaki beyitte bu bağlılığı görmek mümkündür:

Girye-i mesti görürken diyen âyâ kimdür

Sahn-ı meyhâne tarabnâk olacak yirlerdür (Nâbî, G. 226/3)

Meclis-i yâr tarabnâk olacak yirlerdür

Zevk-i vuslatla ferahnâk olacak yirlerdür (Süleymân, G. 16/1)

Süleymân, Nâbî'nin “el çekdük” redifli gazeline yazdığı nazirede de şairin kelime kadrosuna bağlı kalmıştır. Aşağıdaki ilk örnekte Süleymân, model aldığı beyitten 5 kelimeye (faysal, gavgâ, hançer, el çekdük) doğrudan yer verirken 2 kelimenin (ferâgat eyle-/âsûde ol-, şemşîr/tîğ) yerine ise eş anlamlılarını kullanmıştır.

Virüp ser-rişte-i gavgâya faysal baht ü tâli‘le

Ferâgat eyledük şemşîrden hançerden el çekdük (Nâbî, G. 448/6)

Bulup faysal hele gavgâ-yı ebrû vü müjenden dil

Belî âsûde olduk tîğle hançerden el çekdük (Süleymân, G. 37/6)

Şair gazelin başka bir beytinde ise model şiirle ortak, eş anlamlı ve müştak kelimelere yer vermiştir. Nazire şiirle model şiir arasında “dil, hicrân, ile, germ-ülfet, sîmîn-berden, el, çekdik” kelimeleri ortak; “temennâ/ümîd, dildâr/yâr” kelimeleri eş anlamlı; “visâl/vuslat” kelimeleri müştaktır.

Olup dil pûte gibi tâb-ı hicrân ile germ-ülfet

Temennâ-yı visâl-i yâr-ı sîmîn-berden el çekdük (Nâbî, G. 448/4)

İdelden dil firâk u hasret ü hicrân-ile ülfet

Ümîd-i vuslat-ı dildâr-ı sîmîn-berden el çekdük (Süleymân, G. 37/5)

3.10. Temel Objelerde ve Hayal Unsurlarında Ortaklık

Model şiirlerle nazireler arasında ortak objelere, ortak eylemlere, ortak hayal unsurlarına dayalı bir ilişkidir bahsedilebilir (Kaplan, 2015: 240). Süleymân, model

şiiirdeki temel objeyi naziresinde kullanarak model şiiirle ortak hayal unsurlarına yer vermiştir. Bu tarz nazireler model şiiirin taklit edildiği ve onun benzerinin yazılmaya çalışıldığı nazireler olarak dikkati çekmektedir. Süleymân şu beytinde Nâbî'nin kelime kadrosuna büyük oranda bağlı kalmıştır. Şair, model şiiirdeki 10 kelimeyi aynen kullanırken 3 kelimenin eş anlamlısına yer vermiştir.

Bir nefes kâşâne-i kalbinden olmazsın cüdâ

Çokdan ey gam Nâbî-i nâ-şâd ile ülfet mi var (Nâbî, G. 216/5)

Bir dem olmazsın cüdâ ey gam derûn-ı sîneden

Haylîden yohsa dil-i nâ-şâd ile ülfet mi var (Süleymân, G. 8/7)

Beyitte Nâbî gama seslenmektedir. Bir nefes/an bile gam, şairin gönül sarayından ayrı kalmaz. Bu durumu şair, mutsuz Nâbî'nin çoktandır gam ile ülfeti olması şeklinde açıklar. Süleymân da gama seslenmektedir. Bir dem/an/nefes bile gam, şairin gönlünden ayrı kalmaz. Bu durumu şair, mutsuz gönlünün çoktandır gam ile ülfeti olması şeklinde açıklar.

3.11. Temel Objelerde ve Kurgularda Ortaklık

Nazire şiiirlerde, model şiiirlerdeki ortak objelere dayalı benzer kurgular görülebilir. Nazire sahibi, tanzir ettiği şiiirdeki temel objeyi aynen tekrarlar. Burada temel objeye dayalı olarak oluşturulan kurgu aynıdır. Hayalde de bazı benzerlikler vardır. Bu yapıda, şairin yaratıcılığının fazla olduğu söylenemez. Zira nazire sahibi tanzir ettiği şiiirin söyleyişine ve hayaline fazlaca kapılmış, kendi yaratıcılığından çok fazla bir şey ekleyememiştir (Kaplan, 2015: 246). Süleymân, Nâbî'nin şiiirlerini tanzir ederken bu yapıya da yer vermiştir.

Aşağıdaki şiiirde Nâbî, âşığın bazen ayrılık yayı, bazen zulüm zehri, bazen keder yükü çektiğini söyler. Yıpranmış gücüyle âşığın çekmediği sıkıntı kalmamıştır. Süleymân da âşığın çekmediği sıkıntı kalmadığını vurgular:

Geh kemân-ı hicr ü geh zehr-i sitem geh bâr-ı gam

‘Âşık-ı fersûde-bâzû çekmedük mihnet mi var (Nâbî, G. 216/2)

Gâh bâr-i derd-i fûrkat gâhî zehr-âb-ı sitem

‘Âşık-ı nâ-şâd hergiz çekmedük mihnet mi var (Süleymân, G. 8/2)

Nâbî'de âşığın vasfı, yıpranmış bir güce sahip olmasıdır. Süleymân'da ise bu âşık, mutsuz sıfatıyla nitelenmiştir. Nâbî'de ayrılık, zulüm ve kederi çeken bir âşık vardır. Süleymân'da da zulüm ve ayrılık çeken bir âşık vardır. Her iki şiiirde de sitem, zehre benzetilmiştir. Süleymân, Nâbî'den farklı olarak zehirli su demiştir. Nâbî kederi bir yük gibi görürken Süleymân ayrılığın derdini bir yük olarak görmüştür.

Görüldüğü gibi nazire şiirde obje, kurgu ve hayal model şiirle aynıdır. Nazire şiirde model şiirde yer alan 10 kelime aynen kullanılmıştır.

Aşağıdaki beyitlerde de failler ve kurgu ortak, hayaller benzerdir. Nâbî, güzellik çarşısının kanaat/tokgözlülük satıcısı sevgiliye, kavuşma karşılığı olarak canını verse, sevgilinin buna kıymet vermeyeceğini söyleyerek divan şiirinde âşık ve sevgili tiplerinin bilindik özelliklerini vurgular: Visal için canını veren âşık ama buna aldırış etmeyen sevgili. Süleymân'da hayalde bazı değişiklikler olsa da kurgu aynıdır. Âşık, aşk pazarı içinde sevgilinin güzelliğine karşılık dünya ve dünyanın içinde olan her şeyi feda etse, sevgili buna kıymet vermez. Görüldüğü gibi her iki şiirde âşık ve sevgilinin davranış kalıpları aynıdır. Kurguda da ortaklık vardır. Her iki şair de sevgili uğruna her şeyi feda eden bir âşık ve bunlara kıymet vermeyen bir sevgili kurgulamıştır.

O istiğnâ-fürûş-ı çâr-sûy-ı hüsnün ey Nâbî

Metâ'-ı vaslına cân nakdin itsen kıymet el virmez (Nâbî, G. 318/7)

Metâ'-ı hüsn-i yâre vakt olur bâzâr-ı 'ışk içre

Eğer dünyâ vü mâfihâyı itsen kıymet el virmez (Süleymân, G. 22/10)

3.12. Temel Objelerde Farklılık, Kurgularda Ortaklık; Failerde Farklılık, Fiillerde Ortaklık

Model şiirde yer alan temel obje(ler), her zaman nazire şiirde yer almaz. Şair, model aldığı şiirin kurgusunu esas alır, ancak hayal olarak model şiirden uzaklaşır. Şiirler arasında kurgu ortaklığını sağlayan model şiirdeki ana fiilin nazirede de tekrarlanmasıdır. Başka bir ifadeyle model şiir ile nazirede failer farklı, eylem ve sonuç aynıdır (Kaplan, 2015: 243). Süleymân, Nâbî'nin şiirlerini tanzir ederken bu yapıya da yer vermiştir. Aşağıdaki beyitte Nâbî fail olarak ilk mısırda sâgar-ı sahbâyı, ikinci mısırda deryâyı kullanmıştır. Süleymân ise ilk mısırda âşığı, ikinci mısırda bülbül-i şeydâyı kullanmıştır. Her iki şiirde temel eylem “gelür gider” redifine dayalı olup ortaktır.

Bezm-i safâya sâgar-ı sahbâ gelür gider

Gûyâ ki cezr ü medd ile deryâ gelür gider (Nâbî, G. 219/1)

'Âşık kaçan ki kûyuna cânâ gelür gider

Gülzâra sanki bülbül-i şeydâ gelür gider (Süleymân, G. 19/1)

Nâbî, bir içki meclisinden bahsetmektedir. Bu neşe veren içki meclisinde şarap kadehi arka arkaya gelmektedir. Şair, bu gelişi deniz sularının kabarıp çekilmesi ile ilişkilendirir. Burada iki mısra arasında leff ü neşr yapıldığı görülmektedir. Kadehlerin (dolu) gelişi denizin kabarması iken kadehlerin (boş) gidişi suların

çekilmesidir. Süleymân, bu geliş gidişi âşığa vermiştir. Âşık, ne zaman ki meclise gelip gitse âdeta gül bahçesine çılgın/tutkun bülbül gelip gitmektedir. Burada da iki mısra arasında leff ü neşr vardır ve bu sanat, nazire şiirle model şiir arasındaki kurgusal benzerliğe işaret etmektedir.

3.13. Temel Objelerde ve Kurgularda Farklılık

Nazire ile model şiir arasında görülen bir ilişki de söyleyişlerin benzer olmasına rağmen hayallerin tamamen farklı olmasıdır. Nazireden beklenen amaçlardan biri model şiiri vezin ve kafiye-redif olarak taklit eden şairin ondan bağımsız bir hayal oluşturarak onun üzerine çıkabilmesidir. Bu tarz nazireleri, orijinal nazireler olarak değerlendirmek mümkündür. Bu yapıdaki nazireler şairin model aldığı şiiri izleme, ondan faydalanma ve onun benzerini yazma gayretinden ziyade onu aşma, ondan daha iyisini meydana getirme, onun üstüne çıkabilme düşüncesini yansıtmaktadır (Kaplan, 2015: 250).

Aşağıdaki şiirde Süleymân, Nâbî'nin şiirindeki redifi ve kafiye yapılarını oluşturarak kelimeyi aynen kullanmasına rağmen model şiirden kurgu ve hayal bakımından farklı bir beyit söylemiştir. Nâbî, sevgilinin elinde keman/yay gibi çekili hâlde kalmaktansa o kötü huyludan ok gibi ayrılmayı üstün tutar. Nâbî'de hayalin kaynağını sevgili ile ok-yay münasebeti oluşturmuştur. Süleymân ise sevgilinin yerine kendi bahtını ön plana çıkarmıştır. Şair, sevgilinin muhitinde huzursuz bahtıyla kavuşmayı ümit etmektense ayrı kalmayı üstün tutar. Her iki beyit arasında ne temel objeler ne de kurgular bakımından bir benzerlik vardır.

Kemânâsâ elinde keşmekeşde kalmadan yârun

O bed-hûdan misâl-i tîr mehcûr olmamız yeğdür (Nâbî, G. 77/2)

Bu baht-ı nâ-be-sâmânumla şimdi kûy-ı dil-berde

Ümîd-i vuslat itmekdense mehcûr olmamız yeğdür (Süleymân, G. 17/7)

Aşağıdaki iki beytin kelime kadrosu benzerdir. Redifler ve kafiye yapılarını oluşturarak kelime kadrosu ortaktır. Buna rağmen iki şiir arasında hayal bakımından farklılık vardır. Nâbî, içki meclisinin şarabına talip olmuştur. Ancak sakide başa kakmanın yüzünü görünce başka bir deyişle sakinin yüzündeki başa kakma ifadesini görünce kadehten el çekmiştir. Süleymân da kadehten el çekmiştir. Ancak o, model aldığı şiirdeki hayalden farklı bir sebeple kadehten el çekmiştir. Şair, uzun zamandır içki meclisinin şarap kadehini görmüştür, kadehle aşınadır. Ancak sonunda vücudu kan ağlatan, içi yaralayan kadehten sürahi gibi el çekmiştir. Burada sürahinin el çekmesi, sürahiden kadehe şarap dökülmesi ve sonra ayrılmasıdır. Her iki şiir arasında kelime kadrosundaki benzerliğe rağmen kurgu ve hayal farklıdır.

Bu bezmün tâlib olduk biz dahı sahbâsına ammâ

Görüp sâkide rûy-ı imtinân sâgardan el çekdik (Nâbî, G. 448/2)

Niçe demdür görüp bu meclisün câm-ı meyin âhır

Surâhîveş teni dil-hûn iden sâgardan el çekdük (Süleymân, G. 37/2)

Süleymân'ın bazı nazirelerinde model şiirin bir taklitçisi ve kopyacısı olmadığı, bilakis model şiiri aşmaya ve ondan daha özgün bir hayal yakalamaya çalıştığı görülür. Şair, aşağıdaki beytinde bunu yapmaya çalışmışsa da Nâbî ölçüsünde bir söyleyiş kudretine erişememiştir:

Cünbiş-âmûz gerek berkden erbâb-ı sülûk

Râh-ı bî-menzil-i vahdetde şitâb isterler (Nâbî, G. 230/6)

Ka'be-i kûyma sa'y ile olup mahmil-keş

İRmeğe menzil-i maksûda şitâb isterler (Süleymân, G. 7/7)

Beyitte Nâbî, salikleri temel öge olarak kullanmıştır. Salıklar, şimşekten daha hızlı hareket etmeyi öğrenmiş olmalıdır. Zira vahdetin menzilsiz, durup duracak yeri olmayan yolunda salikten çabukluk isterler. Nâbî şiirinde dervişin vahdet yolunda terakki ederken menzillere takılı kalmamasını ve terakki etmesini şimşek ile somut kılmaya çalışmıştır. Süleymân ise beyti Kâbe'ye dayalı ögeler arasında kurduğu tenasübe ve kelimeler arası anlam ilişkilerine dayanmıştır. Şair, sevgilinin Kâbe gibi olan mahallesine gayretle yük taşıyanın, maksadının menziline ulaşmak için acele etmesini söylemiştir.

Sonuç

Nâbî, klasik Türk edebiyatında ekol sahibi bir şair olarak etrafında geniş bir nazire halkası oluşturmuştur. Lirizmden ziyade fikre ve hikmete yönelen şair, düşünce ve nasihat merkezli şiir tarzıyla birçok şaire model olmuştur. Şairler, Nâbî'nin şiirlerini tanzir ve tahmis etmiş; onun tarzında şiir yazmaya çalışmışlardır. Nâbî gibi şiir söyleyebilmek şairin yaşadığı 17. yüzyıldan itibaren moda olmuştur. Bu moda uyan ve eldeki gazellerinin % 22'si (15'i) Nâbî'ye nazire olan Süleymân da bu nazire zincirinin bir halkası olarak dikkati çekmektedir.

Şuara tezkirelerinde ve biyografik mahiyetteki eserlerde adı geçmeyen, şiirlerinde mahlas kullanmayan Süleymân 17. yüzyıl şairidir. Şairin *Divan*'ı Mısır Millî Kütüphanesi Talat 159 numarada Koca Dervîş Paşa Divanı olarak kayıtlıdır. Süleymân, Nâbî muakkibi bir şairdir. O, Nâbî'nin hikemî gazellerinden ziyade âşıkane gazellerinin tanzir etmiştir. Nazirelerinde şekil olarak model aldığı şiirlere bağlı kalmıştır. İki naziresinde Nâbî'yi ismen zikretmiş, ikisinde ise şiirinin nazire olduğunu belirtmiştir. Şair, bir naziresinde Nâbî'den mısra tazmin etmiştir. Süleymân, üç naziresinde tanzir ettiği şiirlerin matla beytindeki kelime kadrosuna, kafiyeyi oluşturan kelimelere, hayal ve söyleyişe bağlı kalmıştır. Şair yer yer Nâbî'nin şiirlerindeki ifade tarzlarını ve söz dizimini kullanmıştır. Nâbî'ye nazire yazarken şairin kelime kadrosuna yer vermiştir. Bu tarz nazirelerinde kurgu ve hayal olarak model aldığı şiire bağlı kalmış, model şiirdeki temel objeleri kullanmıştır.

- Mahallileşme”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/2, s. 279-306.
- Dilçin, Cem. (1986), “Gazel”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S 415-416-417/Temmuz-Ağustos-Eylül, s. 78-248.
- Dikmen, Hamit. (1991), *Seyyid Vehbi ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Erdoğan, Kenan, Koyuncu, Fatih. (2014), “Nâbî'nin Manisa'daki Sanat Çevresi ve Birri-Nâbî Dostluğu”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/3, s. 631-646.
- Gibb, E. J. Wilkinson. (1999), *Osmanlı Şiir Tarihi III-IV-V*, (Ter.) Ali Çavuşoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Güfta, Hüseyin. (2000), *Erzurumlu Şair Hâzık*, Erzurum Kitaplığı Yayınları, İstanbul.
- Güfta, Hüseyin. (2013), *Mîrzâzâde Sâlim Divanı*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Günay, Fatih. (2001), *Râşid (Vak'anüvis) Hayatı, Edebî Kişiliği, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne.
- Harmancı, M. Esat. (2003), “Bir Divan Şairi: Rûznâmecî-zâde Şinâsî [?-1702]”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S 5, s. 133-148.
- Horata, Osman. (2015), *Has Bahçede Hazan Vakti XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- İpekten Haluk, İsen Mustafa, Toparlı Recep, Okçu Naci, Karabey Turgut. (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kalpaklı, Mehmet. (2006), “Osmanlı şiir akademisi: Nazire”, *Türk Edebiyat Tarihi*, (Ed. Talat Sait Halman vd.), İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 133-137.
- Kaplan, Hasan. (2015), “Bâkî'yi Yenilemeye Çalışan Bir Şair Ümîdî ve Bâkî'ye Nazireleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C 8, S 38, s. 221-263.
- Kaplan, Hasan. (2019), *Zîver ve Divanı*, DBY Yayınları, İstanbul.
- Kaplan, Mehmet. (1961), “Nâbî ve ‘Orta İnsan’ Tipi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü*, C 11, s. 25-44.
- Karacan, Turgut. (1991), *Bosnalı Alaeddin Sabit Divanı*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas.

- Kaya, Hasan. (2011), “18. Yüzyıl Şairi Âsaf'ın Nazîreleri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S 24, s. 179-220.
- Kılıç, Atabey. (2004), *Mîrzâ-zâde Ahmed Neylî ve Divanı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Kılıç, Yasin. (1996), *Râtib Ahmed Paşa Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Divanının Tenkitli Metni ve İncelemesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Kortantamer, Tunca. (1984), “Nâbî'nin Osmanlı İmparatorluğunu Eleştirisi”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C 2, S 1, s. 83-116.
- Köksal, Fatih. (2006), *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kurnaz, Cemal. (2007a), “Şiirsel Bir İmge Olarak Halep Kumaşı”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 2/4, s. 618-623.
- Kurnaz, Cemal. (2007b), *Osmanlı Şair Okulu*, Birleşik Yayınevi, Ankara.
- Kurtoğlu, Orhan (e-kitap), *Lebîb Divanı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,194358/diyarbakirli-lebib-divani.html>
- Kutlar Oğuz, Fatma Sabiha. (e-kitap), *Arpaemîni-zâde Mustafâ Sâmî Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196126/arpaemini-zade-mustafa-sami-divani.html>
- Fihrişü'l-Mahtûâtî't-Türkiyye el-Osmâniyye (1987), kısmü's-sânî, elleti iktenethâ Dârü'l-Kütübî'l-Kavmiyye münzü 'âm 1870 hatta nihâye 1980 m, el-Hey'etü'l-Mısıriyyeti'l-Âmme li'l- Kitâb, Kahire. (Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu 1870-1980)
- Mengi, Mine. (1991), *Divan Şiirinde Hikemî Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbî*, AKM Yayınları, Ankara.
- Mutlu Kırılı, Serpil. (2012), “Şairin Adı Yok... Klasik Türk Edebiyatında Mahlas Kullanmayan Şairler”, *Tudok 2012 IV. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 27-28 Ağustos 2012 Bildiriler Kitabı*, (Haz. K. Şahan vd.), İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 311-321.
- Okçu, Naci (e-kitap), *Şeyh Gâlib Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78404/seyh-galib-divani.html>
- Öztekin, Özge. (2013), “XVIII. Yüzyılın Vak'anüvis Şairi Âsım: Hayatı, Eserleri, Sanatı”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S 18, s. 207-229.
- Pala, İskender. (1991), “Erzurumlu İbrahim Hakkı'da Nâbî Tesiri”, *Erdem*, C 7, S 19, s. 215-227.

- Recâizâde Mahmud Ekrem. (1299), *Ta'lim-i Edebiyât*, Mihran Matbaası, İstanbul.
- Tanyıldız, Ahmet. (2019), “Nâbî Biyografisine Ek: Bir Kavramın Tashîhi Vesilesiyle Nâbî'nin Hayatında Diyarbakır'ın Yeri”, *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, Ustalara Saygı-I: Prof. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR OĞUZ'a Armağan*, C 3, S 3, s. 1-21;
- Turan, Lokman, Kütük, Rıfat. (2009), “Nâbî Muakkibi Şairler ve Bir Nâbî Takipçisi: Edirneli Örfî”, *Şair Nâbî Sempozyumu 13-15 Kasım 2009 Şanlıurfa*, (Ed. Ali Bakkal), Şanlıurfa Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, Şanlıurfa, s. 69-75.
- Ünver, Niyazi. (2013), “Gelibolulu Sürûrî ve Nazireciliği”, *Uluslararası Gelibolu Sempozyumu Bildiri Kitabı*, (Ed. Ramazan Gülendâ), Pozitif Matbaa, Ankara, s. 142-159.
- Yavuz, Kemal. (2013), “Türk Şiirinde Nazire”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Âmil Çelebioğlu Hatıra Sayısı*, Y 6, S 10, s. 359-424.
- Yenikale, Ahmet (e-kitap), *Sünbülzâde Vehbî Divanı*, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196833/sunbulzade-vehbi-divani.html>
- Yorulmaz, Hüseyin. (1996), *Divan Edebiyatında Nâbî Ekolü eski şiirde hikemiyat*, Kitabevi Yayınları, İstanbul.

METİNLER**Model Şiirler (Nâbî) ve Nazire Şiirler (Süleymân)**

1. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-230- [fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün] 1 Dest-i nâzuñdan o mestân ki şarâb isterler Güiyâ çeşme-i hürşidden âb isterler 2 Derd-i serden nice âzâd olur ol tâ'ife kim Bâde nûş eyleyecek yirde gül-âb isterler 3 Hûblar hüsine hayrân olur üftâdelerün Çeşm-i âyîne gibi düşmen-i h^vâb isterler 4 Sen hemân dildeki naqş-ı hevesi maḥv eyle Senden ey h^vâce ne defter ne kitâb isterler 5 Şerḥa vü dâğ gerek sîne-i ehl-i ğamda Şahñ-ı dîvân-ı kıyâmetde hisâb isterler 6 Cünbiş-âmüz gerek berḳden erbâb-ı sülûk Râh-ı bî-menzil-i vaḥdetde şitâb isterler 7 Ekşer ol bezmgeh-i 'aşḳda erbâb-ı derün Dilde ğam serde şeğab dîdede âb isterler 8 Nazm-ı üstâda nazîre nice mümkün Nâbî Tâze-gü tâze-zebân tâze cevâb isterler (Bilkan, 2011: 631-632)	-7- [fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün] 1 Şeb-i 'iştetdeki rindân şarâb isterler Şanki zulmetde Sikender gibi âb isterler 2 Kad-i ḥam-geşte vü âh-ı dil-i 'aşḳ besdür Bezm-i 'işt içre ne çeng ü ne rebâb isterler 3 Âteş-i 'iştla sen sîneñi süzân ideğör Bezm-i vuşlatda dili baḥta kebâb isterler 4 Gül-i ruḥsârî 'araḳ-rîz olıcaḳ şerminden Def'-i derd-i sere 'uşşâḳ gül-âb isterler 5 Metn-i ḥâl ü ḥaṭ-ı ruḥsâra baḳarlar 'uşşâḳ Hiç bir ğayri ne defter ne kitâb isterler 6 Telef-i 'ömr-i 'azîz eyleme kim bir gün olur Mevkıf-ı dergeh-i Bârîde hisâb isterler 7 Ka'be-i küyma sa'y ile olup maḥmil-keş İRmege menzil-i maḳşûda şitâb isterler 8 Tâ seḥer 'işt-ile bîdâr olıgör kim ey dil Şeb-i vuşlatda ne rü'yâ vü ne h^vâb isterler 9 Köhne maẓmûn-ile üstâd olur mı taḳlîd Tâze-gü tâze-zebân tâze-cevâb isterler (Dîvân-ı Süleymân, 142a)

2. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-216- [fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün] 1 Pây-ı yâre düşmeğe ağıyardan nevbet mi var Sâyesinde naḥl-i ümmîdün meger râḥat mı var	-8- [fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün] 1 'Aşıkā hergiz dem-i vuşlat gibi devlet mi var Hiç ol vaqt-i mübârek gibi bir sâ' at mi var
2 Geh kemân-ı hicr ü geh zehr-i sitem geh bâr-ı ğam 'Aşık-ı fersûde-bâzû çekmedük miḥnet mi var	2 Gâh bâr-i derd-i fûrkat gâh' zehr-âb-ı sitem 'Aşık-ı nâ-şâd hergiz çekmedük miḥnet mi var
3 Cilve eyler câme-i yek-reng ile ye's ü ümîd Ṭab'a istilâ-yı ḥayret gibi ni'met mi var	3 Telḥ-kâm eyler seni ümmîd itme ey gönül Mîve-i bostân-ı 'âlemde meger lezzet mi var
4 Vaşldan maḫşûdumuz memnûn-ı cânân olmadur Yoḥsa vaşla 'âlem-i endîşede minnet mi var	4 Kaşdumuz ümmîd-i vuşlatdan hem-âġuş olmadur Yoḥsa ol şûḥuñ ḥayâli gibi hem-şoḥbet mi var
5 Bir nefes kâşâne-i ḳalbinden olmazsın cüdâ Çokdan ey ğam Nâbî-i nâ-şâd ile ülfet mi var	5 Reh-güzârı ol ḳadar keşret ki şimdi 'aşıka Küy-ı yâre varmağa ağıyardan nevbet mi var
6 Nâbiyâ tâze metâ' ile pür itdün 'âlemi Çârsûy-ı 'âlem-i endîşede zînet mi var (Bilkan, 2011: 622)	6 Eşk-i ḥün-âlûde 'aşığ ğam degil olsa revân Çârsû-yı 'ışkda ol gevhere ḳıymet mi var
	7 Bir dem olmazsın cüdâ ey ğam derûn-ı sîneden Ḥayl'den yoḥsa dil-i nâ-şâd ile ülfet mi var (Dîvân-ı Süleymân, 142a-142b)

3. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-213- [fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün] 1 Zevk-i ğam dilde midür dâġda mı tende midür Neşve bülbülde midür gülde mi gülşende midür	-9- [fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün] 1 Ṭab-ı ruḥsârı 'aceb dilde midür tende midür Süz-ı bülbülde midür gonce-i gülşende midür
2 Oldı sermâye-i ḥayret baña bîm ü ümmîd Bilemem eyleyecek girye midür ḥande midür	2 Oldı zülf-i siyehi perde-i nûr-ı rüyı Bilemem yoḥsa ḥusûf-ı meh-i tâbende midür
3 Oldı bâzîçe-i 'aşkuñda nihân ḥâtem-i dil Çîn-i zülfüñde midür sende midür bende midür	3 Görinen yara midür safḥa-i ruḥsârûnda Ḥâr-ı şâneyle gül-i zaḥm-ı nümâyende midür
4 Gül hem açıldı hem ârâyîş-i destâr oldı Bülbül-i bî-ḥaber âyâ daḫı şivende midür	4 Dehenün içre zebânuñ mı olan nuṭḳ-âver Aşiyânında 'aceb bülbül-i güyende midür
5 O tevâzu' anı mümtâz-ı cihân itmişdür Naḥl-i gül bâġda bîhûde ser-efgende midür	5 'Anberîn zülf midür ruḥlaruñ üzre görinen Bâġ-ı ḥüsnünde 'aceb sünbül-i büyende midür
6 Dürr ü mercân bulunurmuş tûtalum deryâda Bu ḳadar çîn-i cebîn şatmağa erzende midür	6 'Aksiñi cüda görüp ḥüsnüñe olmuş meftûn Bîd-i ḥayret-zede bîhûde ser-efgende midür
7 Ḥ'âh u nâ-ḥ'âh olur âvîze-i ġuş-ı aḥbâb Nâbiyâ her ġazelüñ böyle ḥoş-âyende midür (Bilkan, 2011: 620)	7 Görinür gâh' nigâh-ı ġazabı luṭf-âmîz Bilemez dil sebeb[i] girye midür ḥande midür
	8 Tûtalum gevher-i nâ-yâbı olurmuş kânûñ Ceḥd idüp tişce-be-kef olmağa erzende midür

	9	Feyz-yâb olmasa ger himmet-i üstâd-ile dil Denmez idi gâzelûn böyle hoş-âyende midür (Dîvân-ı Süleymân, 142b)

4. NAZİRE		
Zemin/Model Şiir		Nazire Şiir
-226- [fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün] 1 Kûy-ı dilber ne 'aceb hâk olacağ yirlerdür Hâk iken hem-ser-i eflâk olacağ yirlerdür		-16- [fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün] 1 Meclis-i yâr çarabnâk olacağ yirlerdür Zevk-i vuşlatla ferahnâk olacağ yirlerdür
2 Bezm-i ağıyârda görmek o gül-i hod-kâmı Şîşe-i mey gibi şad-çâk olacağ yirlerdür		2 Ğayrilerle o perî bâğa hırâmân olmuş Eşk-rîz olmada çün tāk olacağ yirlerdür
3 Girye-i mesti görürken diyen âyâ kimdür Şahñ-ı meyhâne çarabnâk olacağ yirlerdür		3 Hemçü Mansûr gönül zülfine berdâr ol kim 'İşkla hem-ser-i eflâk olacağ yirlerdür
4 Her nihâlûn varağ-ı zerd-i hazân-dîde gibi Pâyına düşmege bî-bâk olacağ yirlerdür		4 Dil şafâ kesb ider ol şüh cefâ itdükce Gerçi zâhirde o ğamnâk olacağ yirlerdür
5 Turma gül-geşt ider ol serv-i hoş-âyende hırâm Şarılup gerdenine tāk olacağ yirlerdür		5 Bî-karâr olmada gördükde o haţţ u hâli Tâbi'-i tab'-ı hevesnâk olacağ yirlerdür
6 Şahñ-ı hammâmnda ol şüh-ı dil-ârâmı görüp Şarılup şevk ile dellâk olacağ yirlerdür		6 Tek ü pü itmede meydân-ı hayâl içre yine Peyrev-i hâme-i çâlâk olacağ yirlerdür
7 Hele biz şâd oluruz nâ'îl-i vaşl olmağdan Gerçi ağıyâra o ğamnâk olacağ yirlerdür		7 Dâhil-i meclis-i yâr olmuş işitdüm ağıyâr Dil-i 'aşık gibi şad çâk olacağ yirlerdür (Dîvân-ı Süleymân, 143b-144a)
8 Şâhid-i devleti hem-meclis-i nādân görmek Nâbiyâ düşmen-i idrâk olacağ yirlerdür (Bilkan, 2011: 620)		

5. NAZİRE		
Zemin/Model Şiir		Nazire Şiir
-77- [mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün] 1 İdüp def'-i keder sâğarla mesrûr olmamız yegdür Harâbât içre lây-ı meyle ma'mûr olmamız yegdür		-17- [mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün] 1 Vişâl-i yâr ile her lahza mesrûr olmamız yegdür Belâ-yı hecr ile efkârdan dür olmamız yegdür
2 Kemânâsâ elinde keşmekeşde kalmadan yârûñ O bed-hûdan mişâl-i tîr mehcûr olmamız yegdür		2 İriş şubh-ı vişâle kalma ey dil şâm-ı zülfünde Belî zulmetde kalmâğdansa pür-nûr olmamız yegdür
3 Sipihrûñ hoğkasından itmeyüp deryûze-i merhem Gülâsâ ser-te-ser pür-zağm-ı nâsûr olmamız yegdür		3 Nümâyân olmadan çeşm-i bed-i hussâda her lahza Ten-i hâkîde çün gencine mestûr olmamız yegdür
4 Hilâl eyler vücûd-ı 'aşıkı kurb-ı vişâl ey dil O mihr-i hüsnden mânend-i meh dür olmamız yegdür		4 Gönül durma şehîd-i tiğ-i 'ışk-ı dil-rübâ ol kim Şabâh-ı haşre dek hayr-ile mezkûr olmamız yegdür
5 Bahârûñ zîr-i bâr-ı minnet-i nev-rûzı olmağdan Harâret-dîde-i eyyâm-ı bâhûr olmamız yegdür		5 Kalup kem-nâm-ı hicrân olmadan künc-i tecerrüdde Yine 'ışkuñla 'âlemde meşhûr olmamız yegdür

6	Bize şaffü'n-ni'âl-i meclisinde yer bulunmazsa Varup ser-defter-i hicrâna maşûr olmamız yegdür	6	Dem-â-dem hasretüñle hün-i dil nüş eylemekdense Şurâhî gibi seng-i ğamla meksür olmamız yegdür
7	Fürûğ-ı nazm ile memlû idüp dünyâyı ey Nâbî Mişâl-i mihr-i 'âlem-tâb meşhûr olmamız yegdür (Bilkan, 2011: 516-517)	7	Bu baht-ı nâ-be-sâmânumla şimdi küy-ı dil-berde Ümîd-i vuşlat itmekdense mehcür olmamız yegdür (Dîvân-ı Süleymân, 144a)

6. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-219- [mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]	-19- [mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün]
1 Bezm-i şafâya sâğar-ı şahbâ gelür gider Güyâ ki cezr ü medd ile deryâ gelür gider	1 'Aşık kaçan ki küyuña cânâ gelür gider Gülzâra şanki bülbül-i şeydâ gelür gider
2 Açıldığın haber virür ağıyâra gül gibi Her dem bize nesim-i sebük-pâ gelür gider	2 Gülzârda nesim-i seher goncenün müdâm Râz-ı derünün itmege ifşâ gelür gider
3 Olmaz yine marîz-i maħabbet şifâ-pezîr Rüy-ı zemîne bir daħi 'İsâ gelür gider	3 Küyünda yâr nâlemi güş eyleyüp didi Bâğa hezâr bülbül-i güyâ gelür gider
4 Sulţân-ı ğam nişîmen idelden derünümü Şahrâ-yı kalbe leşker-i sevda gelür gider	4 Ol ebruvânı ğâh hayâl eyledükce dil Güyâ ki aşîyanına 'Ankâ gelür gider
5 Âğüş-ı vaşla almış o tıflı şeb-i vişâl Gehvâre gibi 'aşık-ı rüsvâ gelür gider	5 Ağıyâr vâkıf olmasun esrâra diyü yâr Ol şüh ğâh' hâneme tenhâ gelür gider
6 Bir gün dimez o şüh ki âyâ murâdı ne Çokdan bu küya Nâbî-i şeydâ gelür gider (Bilkan, 2011: 624)	6 Beñzer mi baña diyü ol ebrüyı görmege Çarh-ı felekte ğurre-i ğarrâ gelür gider
	7 Âmed şüd-i me'ânî-i dil bî-kıyâsdur Güyâ kenâra mevce-i deryâ gelür gider
	8 Güyâ ki âzmâyiş için tab'-ı kâşırı Eş'âr-ı pâk-i Nâbî-i dâna gelür gider (Dîvân-ı Süleymân, 144a-144b)

7. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-211- [fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]	-20- [fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]
1 Niyyetün eyledüğüñ va' de-i incâza midür Yoħsa kaşduñ dil-i zâre sitem-i tâze midür	1 Meyli âyâ o bütüñ şîve ile nâza midür Yoħsa 'uşşâkına kaşdı sitem-i tâze midür
2 Var midür süziş-i ğam sende de pervâne gibi Yoħsa ey murğ-ı çemen bir qurı âvâze midür	2 Var mı ağıyâr-ı ğasedkârede bundan hişşe Yine ancak bu cefâ 'aşık-ı ser-bâza midür
3 İki per gibi zuhür eyledi haţ rüyünda Murğ-ı hüşnüñ 'acabâ niyyeti pervâze midür	3 Geh'âh-ı dili geh şavt-ı hezârî diñler Meyli ma'lüm degil sūza midür sâza midür
4 Tîrveş sen düşicek sînesine ağıyârūñ 'Aşıkūñ kavş-şifât çekdügi ğamyâze midür	4 Dâğ-ı sînemde gören penbe-i hün-âlüdum Didi kim bağ-ı maħabbetde gül-i tâze midür
5 Âhdan perde çeker bâğa hezâr ey Nâbî Bu tedârük o gül-i perde ber-endâze midür	5 Gelse hûbân-ı cihân bir yere 'aynuñda degil Meylüñ ey dil o siyeh-çeşm-i füsün-sâza midür

(Bilkan, 2011: 618-619)	6	Rüy-ı âlin göricek fark idemem şerminden Gül mi te'şir nıgeh mi eşer-i gâze midür
	7	Güşe-i çeşm ile geh lutf ider gâh 'itâb Bu da hûbân arasında revîş-i tâze midür
	8	Bu nazîreñ 'acebâ ey dil-i şürîde yine Nâbî-i hoş-nefes ü şâhib-i i'câza midür (Dîvân-ı Süleymân, 144b)

8. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-330- [fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün] 1 Devlet-i meyde gönül guşsa-i elem çekmez Sâgar-ı bâde-i leb-rîz çeker gam çekmez	-21- [fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün] 1 Gül-i hod-rüste-i dil arzû-yı nem çekmez Gonce-i gülşen-i gam minnet-i şebnem çekmez
2 Hândesi giryeye vâbeste degül dil-dâruñ Gülleri ol çemenüñ minnet-i şebnem çekmez	2 Ârzû-yı gül-i hoş-büy-yı ruḥ-ile yârüñ Dem mi var bülbül-i dil âh-ı dem-â-dem çekmez
3 Ğam-ı ebrü-yı kemândarını ol dil-dâr Aferin kuvvet-i bâzû-yı dile kem çekmez	3 Çekerüm zürünü her dem o kemân ebrünüñ Şahıdır tâ o kadar bâzû-yı Rüstem çekmez
4 Yine bir zaḥme olur dîde-güşâ-yı ḥasret Zaḥm-ı müstağnî-i dil minnet-i merhem çekmez	4 Cehd-i bihüde kılup çekme tabîbâ zaḥmet Tâze dağ-ı dilümüz yârî-i merhem çekmez
5 Dem mi var sâkî-i devrânüñ eliñden Nâbî Gâh hûn-âbe gehî kâse-i pür-sem çekmez (Bilkan, 2011: 703-704)	5 Dil çeker kayd-ı gam-ı Leylî-i kâkül-şifâtı Kays mecnündür anuñ kaydın o sersem çekmez
	6 İrmege menzil-i maḫşûda taḥammül müşkil Kayd-ı âlâm-ı reh-i 'ışkı her âdem çekmez
	7 Düşdi bir böyle nazîre-i ğazel üstâda Şanma taḫsîn-künân güşını 'âlem çekmez (Dîvân-ı Süleymân, 140a-140b)

9. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-318- [mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün] 1 Çeh-i târik-i firkatden ḥalâşa fûrşat el virmez Miyân-ı lücce-i hicrâna düşdük vuşlat el virmez	-22- [mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün] 1 Bu demler şimdi 'uşşâka recâ-yı vuşlat el virmez Şarâb-ı 'işveden mestânedür ol âfet el virmez
2 Tıtuşmak küşt-gîr-i ğamla ḥâtırdan giçer amma Budur vehmüm ki tâlî' himmet itmez kuvvet el virmez	2 İdersin ârzû-yı vuşlat-ı yâri gönül ammâ Olup baḫtı müsâ'id her gedâya devlet el virmez
3 Gönül çek dest-i ümmîdüñ ki biñ eyyâm-ı 'îd olsa Bizümle merḥabâya nâzdan ol âfet el virmez	3 Olunca dâḫil-i ḥalvet-serây-ı meclis-i cânân Dem-i vuşlatda saña şanma ey dil ḥaclet el virmez
4 Hemân taḫlîd ile saña kalan süz-ı derünüñdür Çenârâsâ her ehl-i sûze ey dil rif'at el virmez	4 Dilüñ cây-ı kararî bezm-i ḥâş-ı yârdür ancak Belî âvâregân-ı 'ışka her cem'iyet el virmez

5	Murād üzere olurduk mîve-çîn-i naḥl-i kām ammā İrişmez kâmet-i kütâh-ı himmet devlet el virmez	5	Düşürseñ yâri tenhâ sâyeasâ pâyma yüz sür Ġanimetdür aña her demde zîrâ fırsat el virmez
6	Bulunmaz ḥalka-i tevḥîdveş bir bezm-i rûḥânî Bize bu ḥâneḳâh-ı ğamda her cem'iyet el virmez	6	Ḥayâl-i mâh-rûy-ı yârden kesb-i zîyâ eyler Çeh-i târik-i dilde ğayri nûrâniyyet el virmez
7	O istiġnâ-fürûş-ı çârsûy-ı ḥüsnüñ ey Nâbî Metâ'-ı vaşlına cân naḳdin itseñ kıymet el virmez (Bilkan, 2011: 695)	7	Niyâz-ı dest-ġiri itme zâhid mürşid-i 'işka Ki ol nâ-maḥremân-ı 'işka itmez himmet el virmez
		8	Gönülde ğamze-i dil-düzdan biñ şerḥa var işler O zaḥma merhem-i bihbûd itmeñ minnet el virmez
		9	Dil-i bîmâr-ı 'işka dil-rübâ dârü-pezîr olmaz Tabîbâ mübtelâ-yı derd-i 'işka şîḫat el virmez
		10	Metâ'-ı ḥüsn-i yâre vaqt olur bâzâr-ı 'işk içre Eger dünyâ vü mâfilḥâyı itseñ kıymet el virmez
		11	Çekildük bâdeveş ümmîd-i cām-ı bezm-i âlemden Murād üzere bu meclis içre gördük 'işret el virmez (Dîvân-ı Süleymân, 140b)

10. NAZİRE

Zemin/Model Şiir		Nazire Şiir	
	- 355- [mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün] Derün-ı dilde çâkin 'âşîḳ-ı bî-tâb göstermiş 'İbâdet-ḥâne-i endîşede miḥrâb göstermiş		-33- [mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün] Ḥaṭ-ı nev-ḥîzi kim ol 'ârîz-ı pür-tâb göstermiş O taşvîr-i siyehdür ğuyiyâ meh-tâb göstermiş
1	Olup dil iztirâbın yâre tefḥîm itmeden 'âciz Hemân icmâl idüp bir kaṭre-i sîm-âb göstermiş	1	Deġil fem bâġ-ı ḥüsnünde amî şüretger-i ḳudret Nihâl-i ğulde ğuyâ ġonce-i sîr-âb göstermiş
2	İden eczâ-yı kevnî ser-te-ser ser-ġeşte-i ḥayret Fezâda gird-bâd ü baḥrda gird-âb göstermiş	2	Deġildür ebruvânî bîh-i ḥüsnünde o ḥün-rîzûñ Keşîde bir kemân-ı saḫtdur ḳullâb göstermiş
3	'Arûsâsâ çemende ġuşvâridur ḳulaġında Şikâf-ı perdeden rûyın ġül-i sîr-âb göstermiş	3	Yeḫûd kim câmi'-i ḥüsne iki ṭâḳ eylemiş üstâd 'İbâdetġâh-ı ehl-i 'işka [ol] miḥrâb göstermiş
4	Felekde ḥaste-i hicrâna taḳlîd eyleyüp Nâbî Gice tâ-şubḫ olınca dide-i bî-ḥ'âb göstermiş (Bilkan, 2011: 721)	4	Ruḫunda ḥalka ḥalka şanma kim zülf-i siyâhîdür Bir ejderdür ki yatmış ġünde piç ü tâb göstermiş (Dîvân-ı Süleymân, 144b)
5		5	

11. NAZİRE

Zemin/Model Şiir		Nazire Şiir	
	-448- [mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün] Sîpihrûñ ġerdişin yâd eyleyüp aḫterden el çekdüḳ Yemûñ çîn-i cebînin seyr idüp ġevherden el çekdüḳ		-37- [mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün] Ḥaṭm fikr eyleyüp meyl-i ruḫ-i dil-berden el çekdüḳ Ḥusûfun yâd idüp biz ol meh-i enverden el çekdüḳ
1	Bu bezmüñ ṭâlib olduġ biz daḫı şaḫbâsına ammâ Görüp sâḳîde rûy-ı imtinân sâġardan el çekdüḳ	1	Niçe demdür görüp bu meclisüñ cām-ı meyin aḫır Şurâḫîveş teni dil-ḥün iden sâġardan el çekdüḳ
2		2	

3	Ṭuyup meylin ḥazāna šāhid-i gülzār-ı terk itdük Görüp destār-ı aġyār üzre verd-i terden el çekdük	3	İderdük arzū büy-ı vefā gülzār-ı dehr içre Görüp aḥır cefā-yı ḥārı verd-i terden el çekdük
4	Olup dil pūte gibi tāb-ı hicrān ile germ-ülfet Temennā-yı vişāl-i yār-ı sīmīn-berden el çekdük	4	Şafā-yı seyr-i gülzār-ı cihāna i'tibār itmeme Görüp dāġ-ı derūnun lāle-i aḥmerden el çekdük
5	Şafā-yı ḥāṭır üzre olmayan iḥsānı neylerler Görüp sūz-ı derūnın micmerūn 'anberden el çekdük	5	İdelden dil firāk u ḥasret ü hicrān-ile ülfet Ümīd-i vuşlat-ı dildār-ı sīmīn-berden el çekdük
6	Virüp ser-rişte-i ġavġāya fayşal baḥt ü tāli'le Ferāġat eyledük şemşīrden ḥançerden el çekdük	6	Bulup fayşal hele ġavġā-yı ebrū vü müjeñden dil Belī āsūde olduġ tiġle ḥançerden el çekdük
7	Gelū-yı şīşe ile pāy-ı ḥumla eglenüp Nābī Girībān-ı hevesden dāmen-i dil-berden el çekdük (Bilkan, 2011: 799-800)	7	İdelden bezm-i ḥāşa maḥrem aġyār-ı siyeh-rūyı Ferāġ el virdi ol bezm-i şafā-ġüsterden el çekdük
		8	Yem-i bī-sāḥil-i ṭab'umda buldum dürr-i ma'nāyı Muḥaşşal kān u deryāda olan gevherden el çekdük (Dīvān-ı Süleymān, 145a)

12. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-467- [mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün] 1 Ne zilletdür ḥamūşān-ı ġurūra keşf-i ḥāl itmek Girān-ġuşān-ı istignāya tefhīm-i maḳāl itmek	-39- [mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün] 1 Ne mümkin her dem ey dil ol perī 'arz-ı cemāl itmek Olur mı 'arife her dem temennā-yı vişāl itmek
2 Düşer nādān-ı nā-ḥuşyāra itmek da'vī-i 'irfān Düşerse çihre-i çirk-ābe da'vā-yı zülāl itmek	2 O ṭıfl-ı nevresūn kāndur ey dil mekteb-i nāza Gelüp levḥ-i dile ḥarf-i sitem ġāhī mişāl itmek
3 Ne sūd a'dā-yı bed-ḥ'āhı feraḥnāk itmeden gayri Ḥilāf-ı gerdişinden çerḥūn izḥār-ı melāl itmek	3 N'ola itse ġubār-ı ġam beni āşūfte vü ḥayrān Olur mı şimdiden ḥiç ḥaṭṭ-ı ruḥsārın ḥayāl itmek
4 Zamānuñ dil-berānı tā o deñlü bī-dirīġ olmış Ki çeşminde uçar 'aşıġdan ümmīd-i vişāl itmek	4 Felek ehl-i dile ruḥşat virür mi vuşlata hergiz Düşer mi ol şeh-i ḥusne hele ġör 'arz-ı ḥāl itmek
5 Göñül hep tāze-rūyān-ı şevkinūñ āşārıdır Nābī Bu ġüne tāze tāze ma'nī-i rengin ḥayāl itmek (Bilkan, 2011: 814)	5 ġarāz ṭab'ı hemān bir āzmāyış itmedür yoḥsa Degildür kimseye maḳşūdum izḥār-ı kemāl itmek (Dīvān-ı Süleymān, 145b)

13. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-614- [mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün] 1 O āfetūñ ser-i zülfi ḥam olmasun n'olsun Görüp o ḥāleti dil derhem olmasun n'olsun	-49- [mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün] 1 Cefā-yı dehr-ile dil derhem olmasun n'olsun O ġamla dīde-i ter pür-nem olmasun n'olsun
2 N'ola ġudāḥte olsa dilümde peykānı Bu ġülsitāna düşen şeb-nem olmasun n'olsun	2 Ezel ki bār-ı ġam-ı 'ışkı itmişüz ber-düş Hilāl-i nev gibi ḳaddüm ḥam olmasun n'olsun
3 Hezār zaḥm-ı ġama cilvegāḥ iken göñlüm Fütāde-i heves-i merhem olmasun n'olsun	3 Düşürdi kendüyi ruḥsār-ı yāre jāle-şıfat O ġülde ḳaṭre-i dil şebnem olmasun n'olsun
4 Girişme-i mey-i luṭf ile mest olan yārūñ Kem iltifāt-ı ġam-ı 'ālem olmasun n'olsun	4 Göñül ki 'ışkuñ ile pā-bürehne Mecnündür Esir-i silsile-i pür-ḥam olmasun n'olsun

5	O dil ki cāygehi ola sīne-i Nābī Harāb-kerde-i dest-i ğam olmasun n'olsun (Bilkan, 2011: 923)	5	Cihānda bulmadı bir aşinā-yı germ-ülfet O zülfe bād-ı şabā mahrem olmasun n'olsun
		6	Felek cefāsını her demde itmede efzūn Bu ıztırābla dil pūr-ġam olmasun n'olsun
		7	Olunca dāhīl-i bezm-i vişāl-i yār gönül Kemāl-i hayret ile ebkem olmasun n'olsun (Dīvān-ı Süleymān, 147a)

14. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-621- [mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün] 1 Cefā gördük o naḥl-ı nāz-perverden vefā dirken Bizümle 'āķibet bīġāne çıķdı āşinā dirken	-50- [mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün] 1 Haṭ-āver oldı ruḥsār-ı dilārā pūr-cilā dirken Ḥusūf irdi o māh-ı tābdāra pūr-ziyā dirken
2 Gönül bir cām-ı jeng-ālūde döndi köhne revzende Zamān ile aña āyīne-i 'ālem-nümā dirken	2 İderken ārzū-yı vaşlın ol āyīne-ruḥsāruñ Göründi şūret-i cevri ider lābūd vefā dirken
3 Bizümle hep zebān-ı hañcer ile söyleşür şimdi Ser-i rehde düçār olduġça evvel merḥabā dirken	3 Olur her dem nişāne dāġ-ı sīnem tīr-i āzāre Bulayduġ ġamze-i dil-düz-i dil-berden rehā dirken
4 Ne deñlü ıztırāb itdükse ol deñlü esir olduk Bulayduġ zūlf-i çīn çīn-i dil-berden rehā dirken	4 Ğubār-ı haṭt-ile ruḥsār-ı pāki jeng-yāb oldı Görenler hep aña āyīne-i 'ālem-nümā dirken
5 Ne lāzımdur düşürmek şī'ri Nābī kayd-ı iġlāķa Bu deñlü bī-tekkellūf sāde şī'r-i dil-ġuşā dirken (Bilkan, 2011: 928)	5 Vişāl ümmīdini eylerken ol bīġāne meşrebden Füzūn itdi baña cevri ü cefāsın āşinā dirken (Dīvān-ı Süleymān, 147a)

15. NAZİRE	
Zemin/Model Şiir	Nazire Şiir
-872- [mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün] 1 Ḥayāl-i zūlf idermiş 'āşık-ı mehcūr gördün mi Maḥabbetde bu deñlü fikr-i dūr-ā-dūr gördün mi	-61- [mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün] 1 Temennā-yı vişāl eyler dil-i mehcūr gördün mi Yine memnūn-ı luṭf olmaġ diler ma'zūr gördün mi
2 Hezārān dil gezersin ey ḥayāl-i yār inşāf it Bu seyrān itdügün yirlerde bir ma'mūr gördün mi	2 Görüp mihr-i ruḥında kākül-i müşġini inşāf it Güneşle imtizāc iden şeb-i deycūr gördün mi
3 Fedā eyle gönül fikr-i ḥumārı zevķ-i şaḥbāya Bu 'işretġāhda bir zevķ-i bī-maḥrūr gördün mi	3 İdersin iltifātuñla dil-i maḥzūnı şād ammā Harāb olmiş diyāruñ olduġın ma'mūr gördün mi
4 Mişāl-i āb ḥūn-ı 'āşıkı bī-bāk nūş eyler Ne bī-raḥm olduġın ol dīde maḥmūr gördün mi	4 Dil eyler ārzū bād-ı seḥerden nūkhet-i zūlfün 'Acebdür kim ider sevdā-yı dūr-ā-dūr gördün mi
5 Hezārāsā hemān elden ķoma feryāduñ ey Nābī Bu ġülşende açılmaz bir ġül-i mestūr gördün mi (Bilkan, 2011: 1114-1115)	5 İder mestūr zūlf-i müşġ-būyı tāb-ı ruḥsārın Verā-yı ebre girmiş ol meh-i pūr-nūr gördün mi

	6	İşitdüm ol perî hışm eylemiş ağıyar-ı bedkâra O divi cennet-i küyından itmiş dūr gördüñ mi
	7	Felek devründe hep nâ-dâna mebzûl eyleme luţfuñ Dil-i ehl-i maḥabbet olduĝın mesrūr gördüñ mi
	8	Benüm yanumda ey leylî-ḥırāmum añma Mecnûnı Baña hem-tâ cihānda 'ışkla meşhūr gördüñ mi
	9	İder dil ol şeh-i ḥüsnüñ temennâ ḥātem-i la 'lin Süleymân-ı zamān olmağ diler ol mūr gördüñ mi (Dīvân-ı Süleymân, 148b)